

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dijana Nježić

**Zahodni Balkan na poti v Evropsko unijo: stabilizacijsko–pridružitveni
proces**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dijana Nježić

Mentor: izr. prof. dr. Damjan Lajh

**Zahodni Balkan na poti v Evropsko unijo: stabilizacijsko–pridružitveni
procesi**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahodni Balkan na poti v Evropsko unijo: stabilizacijsko–pridružitveni procesi

Trgovinsko sodelovanje Evropske unije z državami Zahodnega Balkana je bistvenega pomena za stabilnost celotne evropske integracije. Jugovzhodna regija je neodtujljiv del Evrope in kriza na Balkanu zagotovo vpliva na položaj Evropske unije. Prav tako je Zahodni Balkan srce Evrope, saj ima pomembno geopolitično in strateško lego. S pomočjo stabilizacijsko–pridružitvenih procesov poskuša Evropska unija doseči stabilnost vsake balkanske države. Sem sodijo Albanija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo, Makedonija in Srbija. Na ta način jo želijo usposobiti za vstop v Evropsko unijo. Zunanja trgovina je le del tega procesa, vendar nedvomno igra pomembno vlogo za nadaljnji potek dogodkov. V delu sem analizirala trgovinske tokove pred podpisom stabilizacijsko–pridružitvenih sporazumov in po njem. Predvidevala sem, da bo položaj držav Zahodnega Balkana vidno izboljšan, vendar je napredek zanemarljiv. Države so še vedno močno pod vplivom ideoloških in verskih razhajanj med prebivalstvom in na tej osnovi tudi sodelujejo.

Ključne besede: Zahodni Balkan, Evropska unija, stabilizacijsko–pridružitveni sporazumi, uvoz, izvoz, analiza trgovinskih tokov.

The Western Balkans on the way to the European union: Stabilisation and Association process

Trade cooperation between European Union and Western Balkans is essential for the stability of the entire European integration. European South-East region is an inseparable part of Europe and crisis in the Balkans can certainly affect the rest of the Europe. Western Balkans is the heart of the Europe because of his geopolitical and strategy position. European Union is using Stabilisation and Association process to achieve stability of each Balkan country (Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo, Macedonia and Serbia) and to ensure that countries fulfill the conditions to join integration. Foreign trade is only part of this process, but undoubtedly plays an important role in the further course of decisions. In the thesis I have analyzed the trade flows before and after countries of Western Balkans signed the Stabilisation and Association Agreements. I assumed the position of non-member states will improve, but the influence of ideological and religious differences among the population is still present. States are strongly cooperating on this basis.

Keywords: Western Balkans, European Union, Stabilisation and Association process, import, export, trade analysis.

KAZALO

1	UVOD	7
2	TEORETIČNO-POJMOVNA UMESTITEV POJMOV	9
2.1	Stabilizacijsko-pridružitveni proces	9
2.1.1	Vloga Evropskega parlamenta.....	10
2.2	Zahodni Balkan– »srce Evrope« in »sod smodnika« ?.....	11
2.3	Skupna zunanjetrgovinska politika Evropske unije.....	12
2.3.1	Nastanek in definicija SZTP EU	13
2.3.2	Instrumenti SZTP EU	14
3	STABILIZACIJSKO–PRIDRUŽITVENI PROCES DRŽAV ZAHODNEGA BALKANA	20
3.1	Albanija	21
3.2	Srbija	22
3.3	Črna gora	23
3.4	Makedonija.....	24
3.5	Bosna in Hercegovina – potencialna kandidatka.....	26
3.6	Kosovo – potencialna kandidatka.....	27
4	ZUNANJETRGOVINSKA POLITIKA EU IN ZB	29
4.1	Empirični del	29
4.1.1	Gospodarski vidik držav ZB.....	29
4.2	PRIMERJAVA UVOZA/ IZVOZA DRŽAV EU IN ZB.....	36
4.2.1	Interpretacija rezultatov	36
5	SKLEP	39
6	LITERATURA	42
	PRILOGE	49
	Priloga A: Primerjava izvoza držav ZB in članic EU (v mio EUR).....	49
	Priloga B: Primerjava uvoza držav ZB in članic EU (v mio EUR).....	49
	Priloga C: Intervju	50

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Uvoz in izvoz Albanije v/iz EU 1990–2014 (v mio EUR)	30
Graf 4.2: Uvoz in izvoz BiH v/iz EU 1992–2014 (v mio EUR)	31
Graf 4.3: Uvoz in izvoz Črne gore v/iz EU 2005–2014 (v mio EUR)	32
Graf 4.4: Uvoz in izvoz Kosova v /iz EU 2005–2014 (v mio EUR)	33
Graf 4.5: Uvoz in izvoz Makedonije v/iz EU 1993–2014 (v mio EUR)	34
Graf 4.6: Uvoz in izvoz Srbije v/iz EU 2005–2014 (v mio EUR).....	35

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Faze stabilizacijsko–pridružitvenega procesa držav Zahodnega Balkana.....	10
---	----

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Faze SAP države ZB	9
Slika 3.1: Verska sestava držav Zahodnega Balkana	21
Slika 4.1: Izvoz držav članic EU in držav ZB v EU*	37
Slika 4.2: Uvoz držav članic EU in držav ZB v EU*	38

KRATICE

CEFTA–Central European Free Trade Agreement

EBRD–European Bank for Reconstruction and Development

EGS–Evropska gospodarska skupnost

EIB–European Investment Bank

EK–Evropska komisija

ES–Evropska skupnost

EU–Evropska unija

IBRD–International Bank for Reconstruction and Development

IMF–International Monetary Fund

SAP–stabilizacijsko asociacijski procesi

SZTP–skupna zunanjetrgovinska politika

UN–United Nations

WB–World Bank

WTO–World Trade Organization

ZB–Zahodni Balkan

1 UVOD

Današnja podoba Evropske unije je plod več desetletij trajajočega povezovanja evropskih držav in danes tako šteje 27 polnopravnih držav članic. Prve ideje o skupni zunanjetrgovinski politiki držav članic so se pojavile že v samih zametkih oblikovanja Evropske skupnosti. Članice so se morale odreči delu svoje nacionalne suverenosti in ga prenesti na takratno ES. S tem procesom se je izoblikoval skupen notranji trg oziroma enotni trg brez meja, na katerem še dandanes velja prost pretok ljudi, blaga, kapitala in storitev. Vzporedno z notranjim trgom pa se je oblikovala tudi skupna zunanjetrgovinska politika.

Zunanjetrgovinska politika EU je eden izmed najpomembnejših integracijskih instrumentov. EU ima na področju jugozahodne evropske regije vlogo ključnega strateškega in gospodarskega partnerja, saj je regija Zahodnega Balkana doživela po razpadu nekdanje SFRJ krizo, ki je regijo privedla do stagnacije, ki posledično škoduje tudi preostalemu delu evropske celine. EU je razvila v letu 1996 podporni načrt za države ZB tako imenovani Regionalni pristop, katerega cilj je bil med drugim popolna preobrazba gospodarstva, npr. preoblikovanje planskega gospodarstva v sodobno tržno gospodarstvo (GZS 2003).

Države jugovzhodne Evrope oziroma t. i. Zahodni Balkan so nedvomno precejšen del naše evropske celine, zato imajo »pravico« do svojega mesta v združeni Evropi, ki jo predstavlja Evropska unija. Nadalje, stabilnost celotne Evrope je neločljivo povezana s stabilnostjo te regije.

Diplomsko delo bo temeljilo na podrobnem orisu trenutnega ekonomskega stanja (v osredju bo zunanjetrgovinska politika) na Zahodnem Balkanu v tesni povezavi s stabilizacijsko-pridružitvenimi procesi (v nadaljevanju SAP), s katerimi EU pomaga državam v procesu približevanju EU. Cilj diplomskega dela bo torej prikaz pomembnosti EU za Zahodni Balkan in njenega delovanja na teritoriju Jugovzhodne Evrope z gospodarskega vidika. Evropska unija je z dvajsetodstotnim deležem svetovnega uvoza in izvoza največja trgovska sila na svetu in tako teži k ohranitvi svojega položaja v svetu (Jedličková in Bierbrauer 2016). Da to doseže, mora stremeti k močni ekonomiji v vseh regijah, tudi Zahodnem Balkanu, ki je zelo šibko razvit.

SAP je opredeljen kot okvirna politika EU za države Zahodnega Balkana pri približevanju EU. Njegovi cilji so stabilnost tretje države, prehod v tržno gospodarstvo in predvsem regionalno sodelovanje. Na podlagi sledečega teoretičnega izhodišča sem nadalje opredelila osnovno hipotezo.

H1: Stabilizacijsko–pridružitveni procesi so orodje, prek katerega EU uveljavlja svoj lastni interes, ki je zagotovitev vsesplošne stabilnosti EU, prav tako pa Zahodni Balkan SAP izkorišča kot mehanizem za dosego polnopravnega članstva EU.

H2: Znotraj stabilizacijsko–asociacijskega procesa je regionalno sodelovanje držav Zahodnega Balkana zelo šibko, saj države ZB kažejo pomanjkanje interesa.

H3: Države ZB imajo precej manjši izvoz in uvoz kot države EU, vendar se je ta povečal po začetku SAP, kar nakazuje na uspešnost SAP.

Diplomska naloga je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela. Za teoretično opredelitev ključnih pojmov ter analizo ključnih dokumentov Evropske unije sem uporabila deskriptivno metodo, primarno analizo in sekundarno analizo, v empiričnem delu sem uporabila primerjalno metodo, kjer sem primerjala države ZB in članice EU na podlagi zunanjetrgovinske politike z namenom potrditve tretje hipoteze.

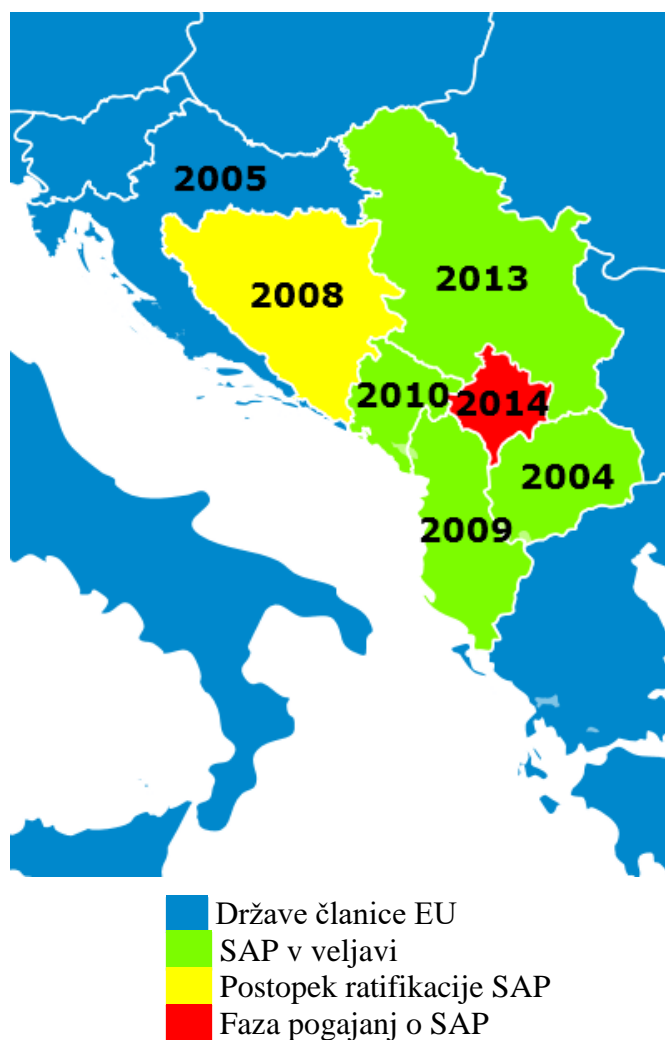
Moja želja je bila tudi opraviti intervjuje s predstavnikom vsake posamične države ZB, vendar sem bila neuspešna. Dobila sem odgovor le od makedonske strokovnjakinje Iskre Jovanović.

2 TEORETIČNO–POJMOVNA UMESTITEV POJMOV

2.1 Stabilizacijsko–pridružitveni proces

Stabilizacijsko–asociacijski proces predstavlja odnos Evropske unije z jugovzhodnimi evropskimi državami oziroma Zahodnim Balkanom, ki vključuje Albanijo, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Kosovo, Makedonijo in Srbijo (Slika 2.1). Namen SAP je prispevati k politični in ekonomski stabilnosti te regije (EUABC) in s tem omogočiti pospešitev približevanja teh držav EU.

Slika 2.1: Faze SAP države ZB

Vir: prirejeno po Encyclopedia Britannica (2016a).

SAP je specifična oblika strategije, ki vključuje dvostranska pogodbeno razmerje, finančne pomoči, politična pogajanja, trgovinske odnose in predvsem regionalno sodelovanje.

Pogodbena razmerja so v obliki t. i. stabilizacijsko–pridružitvenih sporazumov, ki urejajo tako politična kot ekonomska sodelovanja ter determinirajo vzpostavitev območij proste trgovine z državami podpisnicami slednjih sporazumov. Torej stabilizacijsko pridružitvene sporazume (SAS) podpišeta Evropska unija kot institucija na eni strani in vsaka država ZB na drugi strani. S SAS se vzpostavijo strukture konstantnega sodelovanja obeh strani, na podlagi skupnih demokratičnih načel, spoštovanju človekovih pravic in pravne države. Glavni organ je stabilizacijsko–pridružitveni svet, ki zaseda letno na ministrski ravni, njegova naloga pa je nadzor nad izvajanjem omenjenih struktur in njihovo korektno uporabo (Füle 2014). V pomoč svetu je stabilizacijsko–pridružitveni odbor, ki skrbi za sodelovanje med parlamenti držav ZB in Evropskim parlamentom, ko pride do ratifikacije sporazumov. Trenutno so v veljavi stabilizacijsko–asociacijski sporazumi z Albanijo, Črno goro, Makedonijo in Srbijo. Bosna in Hercegovina je prav tako že podpisala SAS, vendar je bil začetek njegove veljavnosti zamrznjen. Kosovo je v juliju 2014 parafiral SAS. Posebnost slednjega sporazuma je, da bo ta sklenjen na ravni EU, brez potrebe ratifikacije s strani držav članic, saj, kot vemo, mora stabilizacijsko-asociacijske sporazume ratificirati praviloma vsaka članica, v kosovskem primeru pa pet držav članic Kosova ne prizna kot samostojne države.

Področje trgovine urejajočasni sporazumi, ki običajno stopijo v veljavo kmalu po podpisu SAS. Razlog je izključna pristojnost EU pri trgovini (Evropski parlament 2015b).

Tabela 2.1: Faze stabilizacijsko–pridružitvenega procesa držav Zahodnega Balkana

	Albanija	Bosna in Hercegovina	Črna gora	Kosovo	Makedonija	Srbija
Začetek pogajanj	31. januarja 2003	25. novembra 2005	10. novembra 2005	28. novembra 2013	5. aprila 2000	10. novembra 2005
Parafiran sporazum	28. februarja 2006	4. decembra 2007	15. marca 2007	25. junija 2014	24. novembra 2000	7. novembra 2007
Podpis SAP	12. junija 2006	16. junija 2008	15. novembra 2007	27. aprila 2015	9. aprila 2001	29. aprila 2008

Vir: prirejeno po Evropski parlament (2015).

2.1.1 Vloga Evropskega parlamenta

Poleg Evropske komisije je Evropski parlament ključna institucija v stabilizacijsko–pridružitvenih procesih, saj brez njegove odobritve ne more biti sklenjen noben SAS, prav tako pa mora potrditi vsako novo pridružitvev Evropski uniji. Evropski parlament tesno sodeluje z Evropsko komisijo, ki mu posreduje poročila glede napredka držav kandidatk in potencialnih kandidat, EP nato izrazi svoja stališča v obliki letnih resolucij, ki močno

vplivajo na nadaljnji potek pogajanj. Ima tudi glavno vlogo pri distribuciji finančnih sredstev za predpristopno pomoč in ne nazadnje je glavni akter pri dvostranskih odnosih z nacionalnimi parlamenti držav ZB, s katerimi razpravljajo o pomembnih vprašanjih glede čim hitrejšega približevanju držav EU in priključitvi (De Munter 2014b).

2.2 Zahodni Balkan– »srce Evrope« in »sod smodnika« ?

Jugozahodna Evropa je pomembna regija Evrope predvsem zaradi svoje geografske lege (odprtost proti Mali Aziji in SV Afriki) in obilice naravnih bogastev. Kljub vsem tem naravnim beneficijam se regija sooča z veliko stopnjo nerazvitosti (Petković 1978, 34).

V primerjavi z ostalimi državami Evrope se tu večina prebivalstva ukvarja pretežno s kmetijstvom – kar gre prepisati dolgoletni otomanski okupaciji in pogostim regionalnim konfliktom ter vojnam (Volk 2010). Na tem predelu Evrope je že vrsto let največji problem medetnično sovraštvo, ki vse bolj vodi k popolnem razpadu regije na vseh področjih (Cohen 1998, 43). Rušilni val pa ima posledično lahko katastrofalne posledice tudi za preostalo Evropo. Trenutno najbolj aktualen in grozeč problem predstavljajo Kosovo in Metohija, etnična razdrobljenost Bosne in Hercegovine, trenja v Makedoniji ter Grčiji in goreča želja Albancev (kot naroda), da živijo v t. i. »Veliki Albaniji«, ki bi segala vse do Črnega morja. Želja etničnih skupin po odcepitvi je vse bolj goreča in neobvladljiva, kar ima lahko katastrofalne posledice za Evropo.

EU se je zavzela, da bo tudi na področju držav ZB pospešila medsebojno sodelovanje, v skladu s svojimi strateškimi interesi. Pri regionalnih pristopih je EU upoštevala načelo razlikovanja, in sicer teži k temu, da ohrani varnost in stabilnost demokracije in pravne države na način, da uporablja različne oblike političnega pogojevanja, ki bi hkrati preprečile ponovitev nedavnih oboroženih spopadov. V več dokumentih je zaslediti izpolnitev naslednjih pogojev za priključitev držav ZB k Evropski uniji (Bobek in Živko 2002, 4–12):

- popolna realizacija mirovnega procesa in sodelovanje z Mednarodnim kazenskim sodiščem v Haagu,
- odpravljanje ovir ter pomoč pri vrnitvi beguncev in izseljencev,
- napredek in razvoj pravne države in demokracije,
- spodbujanje vlaganj v infrastrukturo in oblikovanje tržnega gospodarstva,

- poenotenje carinskih in drugih predpisov ter posledično s tem ustvarjanje učinkovitega ekonomskega sodelovanja;

Dolgoročni strateški načrt EU je stabilizacija Jugovzhodne Evrope kot regije in pa predvsem oblikovanje regionalnega pristopa.

Gospodarska dimenzija strategije regionalnega pristopa EU temelji na njenem interesu, da omogoči nadzor in uporabo ključnih tranzitnih koridorjev na tem področju. Ti koridorji so Panonski in Moravsko–Vardarski koridor ter smer Rajna–Majna–Donava–Črno morje. Evropska unija obravnava trg Zahodnega Balkana kot bistvene prihodnje potrošnike. Ukrepi in dejavnosti EU za krepitev sodelovanja med njo in državami ZB vključuje sklop pravnih, gospodarskih in finančnih instrumentov, ki so določeni s strani EU tako, da najbolj ustrezajo njenim političnim in gospodarskim ciljem v regiji. Finančna podpora za krepitev regionalnega sodelovanja vključuje posredno in neposredno finančno pomoč prek nepovratnih sredstev EU, posojila Evropske investicijske banke in Evropske banke za obnovo in razvoj (De Munter 2016a). EU prav tako spodbuja regionalno sodelovanje med samimi državami jugovzhodne Evrope in za to uporablja različne gospodarske in pravne metode: trgovinske koncesije, carinske oprostitev, sistem tarifnih preferencialov¹ (Uredba EU št. 978/2012) oziroma trgovinske preferenciale različnih oblik. EU si prizadeva za usklajen gospodarski razvoj teh držav, saj bi tako dosegla hitrejšo povezavo z njimi.

2.3 Skupna zunanjetrgovinska politika Evropske unije

Steber zunanjih odnosov EU predstavlja skupna zunanjetrgovinska politika, s katerimi institucije EU urejajo odnose s tretjimi državami. Poleg treh glavnih institucij – EK, EP, Sveta EU, sodelujejo pri oblikovanju SZTP še Odbor regij, Odbor za gospodarske in socialne zadeve, interesne skupine tako na nacionalni kot evropski ravni in pa nacionalne vlade članic.

V nadaljevanju bom podrobneje predstavila niz enotnih pravil carinske unije ter carinske tarife, instrumente, ki jih uporablja EU za doseg skladnega razvoja in širjenja svetovne trgovine, ki bo predvsem stabilna in pravična.

¹ Znižanje carinske stopnje za uvoženo blago in takšno blago ima nižjo ceno od istega blaga iz druge države (Glogovšek 1996, 137–138).

2.3.1 Nastanek in definicija SZTP EU

Temeljno (pravno) podlago za današnje SZTP EU predstavlja t. i. Rimska pogodba, s katero je nastala takratna Evropska gospodarska skupnost, ki je nadalje postavila temelje za prost pretok ljudi, blaga, storitev in kapitala. Podpisana je bila leta 1957. Ključni elementi Rimske pogodbe, ki so še dandanes osnova SZTP EU, so sledeči (Bobek in Živko 2002, 4):

- uvedba skupne carinske tarife do tretjih držav,
- uvedba carinskih kontingentov,²
- uporaba količinskih omejitev za države nečlanice,
- usklajevanje trgovinske politike (državam članicam je prepovedano individualno sklepati nove pogodbe),
- priključitev čezmorskih držav,
- pomoč pri morebitnih bilančnih težavah posamezne članice.

S sprejetjem Maastrichtske pogodbe pa se je dokončno oblikovala Evropska unija in enotni notranji trg, ki ju poznamo danes. Se pravi, nove članice, ki se priključujejo EU, morajo v tranzicijskem obdobju sprejeti skupno zunanjetrgovinsko politiko, kar za državo pomeni, da trgovinska politika ni več v njeni pristojnosti.

SZTP EU je politika, s katero EU ureja odnose z državami nečlanicami, in sicer bistveni cilj SZTP je, da zaščiti ekonomske aktivnosti in trgovinske interese držav članic EU ter oblikovanje takšnih meril, ki bodo ustrezala vsem udeležencem v svetovni trgovini. Torej, s pomočjo SZTP je zagotovljen enoten pristop držav članic EU pri trgovinski politiki z državami nečlanicami (116. člen Rimske pogodbe in 206., 207. člen Lizbonske pogodbe).

EU je globalna velesila, katere bistveni element je ravno skupna zunanjetrgovinska politika. Ta temelji na pravilih carinske unije ter skupne carinske tarife, s katerimi se determinirajo trgovinski odnosi med sedemindvajsetimi članicami EU in preostalim svetom. Vizija EU na tem področju je predvsem koncept poštene trgovinske prakse na globalni ravni. Koncept poštene trgovine podpira v prvi vrsti države v razvoju in se zavzema za enakomeren in trajnosten razvoj globalne trgovine (Evropska komisija 2011).

² Tretje države lahko v specifičnih primerih izvažajo v EGS določeno količino blaga s carinskimi olajšavami ali brez carine.

SZTP ima dve (ne)ločljivi veji. Prva je udejstvovanje v določanju pravil za večstranski sistem mednarodne trgovine v okviru Svetovne trgovinske organizacije (World Trade Organization - WTO), skupaj s partnerji z vsega sveta, druga veja pa predstavlja dvostranske sporazume, ki jih EU sklepa z državami tretjega sveta oziroma regijami, da bi olajšala in pospešila dostop njihovih izdelkov na trg in obratno. Z bilateralnimi sporazumi se ureja tudi način pomoči, ki bi motivirala tretje države k hitrejšemu razvoju (Evropska unija 2007, 5), močna in stabilna trgovina pa nenazadnje pripomore h krepitvi svetovnega gospodarstva, kar je vsekakor v interesu EU.

Danes je EU v trgovinskem odnosu že s približno 200 državami po vsem svetu, med katerimi prednjačijo tudi druge svetovne velesile: Kitajska, Rusija in Združene države Amerike, sledijo jim Japonska in presenetljivo tudi Indija (povzeto po Madžar, 1–2).

Kot ključni politični akter nastopa Evropska komisija, ki je zadolžena za izvajanje SZTP EU. EK upravlja z zunanjetrgovinsko politiko po sektorjih, v skladu s posamičnimi instrumenti SZTP EU. Preostale institucije (Svet EU, EP, odbori), vlade držav članic in interesne skupine pa so vključene predvsem pri sprejemanju predlogov EK.

2.3.2 Instrumenti SZTP EU

Instrumenti so kanali, prek katerih EK in njeni posamezni direktorati izvajajo obveznosti o izpolnjevanju skupne trgovinske politike in pravil notranjega trga (Bobek in Živko 2002, 30–31). Poznamo sledeče instrumente SZTP:

- carinska unija in skupna carinska tarifa,
- protidampinški ukrepi,
- ukrepi proti nedovoljenemu subvencioniranju,
- monitoring tretjih držav,
- odprava trgovinskih ovir,
- sankcije,
- zaščitni ukrepi,
- strategija dostopa na tuje trge,
- premagovanje tehničnih ovir,
- javna naročila in zunanjetrgovinski sporazumi;

Carinska unija in skupna carinska tarifa

Temelj carinske unije in skupne carinske unije predstavlja Rimska pogodba, ki določa pogoje za prost pretok blaga v okviru enotnega carinskega prostora; ti pogoji so odprava carin in drugih oblik dajatev, prepoved količinskih omejitev in podobnih ukrepov ter prepoved davkov, ki bi na kakršen koli način diskriminirali blago iz drugih držav članic.

Moussis (1999, 77) opredeljuje carinsko unijo kot obstoj enotne carinske stopnje, ki jo uporabljajo vse članice za uvoz iz držav nečlanic. To blago je carinjeno le enkrat, nato pa se prosto giblje po celotnem območju.

Protidampinški ukrepi

Protidampinški ukrepi preprečujejo uvozni damping, ki lahko povzroči nemalo škode proizvajalcem v EU. Beseda damping predstavlja prodajo blaga na tujem trgu po nižji ceni od cene, ki velja v državi proizvajalca, oziroma prodaja blaga pod ceno, ki pokriva stroške proizvodnje (dampinške cene pogosto ne pokrivajo niti variabilnih stroškov proizvodnje). Cilj dampinga je osvojitve trga določenega proizvoda, določenih teritorijev oziroma uničenje konkurence v državi, kjer prihaja do dampinga. Da pa bi ugotovili damping in začeli izvajati protidampinške ukrepe, je treba potrditi sledeče elemente (povzeto po Djordjević 2006, 61):

1. normalna vrednost,
2. izvozna cena,
3. primerjava obeh navedenih vrednosti,
4. izračun eventualne razlike med navedenima vrednostma oziroma dampinško maržo,
5. dokazi, da dampinški uvoz močno škoduje domači proizvodnji,
6. vzročna povezava med dampinškim uvozom in škodo oziroma grožnjo domači proizvodnji.

Za ugotavljanje in ukrepanje je zadolžena EK, ki na podlagi pritožbe proizvajalca EU sproži postopek.

Ukrepi proti nedovoljenemu subvencioniranju

Tako kot damping so tudi subvencije lahko kanal prek katerega se trguje na nepošten način, saj se te uporabljajo za motenje trgovine (Bobek in Gusel 1997, 112).

EU se proti nedovoljenemu subvencioniranju bori s t. i. povračilnimi ukrepi. Postopki ugotavljanja potekajo na podoben način kot pri dampingu. Bobek (2002, 151) pravi, da morajo biti izpolnjeni določeni pogoji za povračilne ukrepe, in sicer stroški povračilnih ukrepov morajo biti v sorazmerju s koristjo EU, dokazano mora biti ogroženo gospodarstvo EU in subvencije morajo biti natančno določene (tj. komu so namenjene). O subvencijah govorimo takrat, ko vlada oz. zasebni organ, ki je pooblaščen s strani vlade, omogočita denarno pomoč proizvajalcem. Subvencije so največkrat v obliki neposrednega prenosa finančnih resursov, opustitve plačila davkov, dobave proizvodov, odkupa blaga po višji ceni;

Monitoring tretjih držav

V internacionalnem kontekstu se povečuje število trgovinskih obrambnih preiskav, prav tako narašča tudi število uporabnikov raznih obrambnih instrumentov. Glavni akterji v tem postopku so navadno tretje države (ki sprožijo preiskave), države članice in industrija (proti njim so načeloma sprožene preiskave) in Evropska komisija (ima predvsem svetovalno funkcijo in skrbi, da zadeve potekajo skladno s pravili STO in EU). S ciljem spremljanja in zagotavljanja podpore državam članicam ter industriji, EK izvaja sledečo prakso (Bobek in Živko 2002, 32):

1. V tretjih državah izvaja monitoring razvoja obrambnih trgovinskih ukrepov,
2. ko tretje države sprožijo preiskave proti industriji in državam članicam, jim EK svetuje na način, da so odgovori v skladu z pravili pomoči v EU in STO in
3. EK mora zagotoviti, da se tretje države pri izvajanju preiskav pridržujejo pravil STO.

Odprava trgovinskih ovir

S 1. januarjem 1995 je stopila v veljavo Uredba o trgovinskih ovirah. Trgovinske ovire so v uredbi opredeljene »kot kakršna koli trgovinska praksa, ki jo izvaja ali ohranja tretja država, ki je v nasprotju z internacionalnimi pravili in zahteva ukrepanje«.

Ukrepanje v skladu z Uredbo je upravičeno, če trgovinske ovire vplivajo na področje EU oziroma na posamezen industrijski sektor, prav tako pa mora biti s preiskavo dokazana materialna škoda, npr. zmanjšan izvoz, finančni primanjkljaji, padec dobička (Bobek in Živko 2002, 144–145);

Sankcije

Bobek (2002, 152–154) definira sankcije kot instrument, ki ga EU po potrebi uporablja proti tretjim državam. Kateri ukrepi bodo uporabljeni, je pogojeno s stopnjo gospodarske škode, ki je bila povzročena. Ločimo gospodarske sankcije in politiko povezave – paketi političnih in tudi gospodarskih pogojev za tretje države, ki si prizadevajo za normalne ekonomske odnose z drugimi državami. V praksi se je pokazalo, da so najbolj pogosto uporabljene sledeče gospodarske sankcije:

1. trgovinske prepovedi, embargo, višje carinske stopnje in kvote;
2. zamrznitev raznih oblik finančnih transferjev, od denarnih pomoči do zasega sredstev;
3. diskriminacijsko ravnanje do tretjih držav; odprava pomoči tako na znanstvenem kot tehničnem področju;
4. prepoved vseh oblik transporta;

Zaščitni ukrepi

Zaščitni ukrepi so poleg protidampinskih in izravnalnih ukrepov, ukrepi EU za trgovinsko zaščito. Področje zaščitnih ukrepov je urejeno z Uredbo Sveta (ES) št. 3285/94 s spremembami in Uredbo Sveta (ES) št. 519/94 s spremembami.

Specifičnost zaščitnih ukrepov izhaja iz dejstva, da se ne uporabljajo, ko so tretji državi dokazane trgovinske nelojalnosti do mednarodne skupnosti. Zaščitni ukrepi se uporabljajo le ko se pojavi nepričakovano povečanje uvoza, ki lahko povzroči resnejšo škodo industriji v mednarodni skupnosti. Zaščitni ukrepi se razlikujejo od preostalih dveh oblik ukrepov tudi po načinu pritožbe, saj lahko pritožbo vloži le država članica in ne neposredno Skupnost sama (Izvozno okno 2010).

Strategija dostopa na tuje trge

Strategija dostopa na tuje trge vključuje partnerstvo med EK, državami članicami in podjetji ter poseduje bazo podatkov o dostopu na trge (MADB–Market Access Database). S strategijo se je izboljšal pretok informacij glede ekonomskih in trgovinskih preprek med vsemi subjekti, kar je omogočilo tudi njihovo hitrejšo odpravo. Podatkovna zbirka ima pet osnovnih delov:

1. sektorske in trgovinske ovire,
2. carine,

3. omejitvene carine,
4. Info-Point on World Trade Service,³
5. vodnik glede uvoznih formalnosti (povzeto po Evropska komisija 2007).

Premagovanje tehničnih ovir

Tehnični standardi so pogosto tehnična ovira v trgovanju za proizvajalce, ki želijo tržiti svoje proizvode na tujem trgu. Tu nastopijo t. i. sporazumi MRA (Mutual Recognition Agreement), ki jih EU sklene z glavnimi trgovinskimi partnerji. Namenjeni so motiviranju trgovine z industrijskimi proizvodi in temeljijo na vzajemnem spoštovanju certifikatnih sistemov držav, vključenih v sporazum. Ko države zahtevajo, da se postopki certificiranja in preverjanja ustreznosti proizvodov tehničnim zahtevam izvedejo s strani tretje stranke (third conformity assessment body), to ustanovo določi država izvoznica (Izvozno okno 2006).

Javna naročila

Ključni mednarodni sporazum glede javnih naročil je sporazum GPA (Government Procurement Agreement). V letu 2012 so članice GPA sprejele spremembe glede sporazuma iz leta 1994, ki je stopil v veljavo 6. aprila 2014.

Novi sporazum je večstranski trgovinski sporazum, ki vključuje 15 pogodbenic, EU skupaj s svojimi članicami, Armenija, Kanada, Hongkong, Islandija, Izrael, Japonska, Koreja, Liechtenstein, Nizozemska, Norveška, Singapur, Švica, kitajski Tajpej in ZDA (Evropska komisija 2014c).

Temeljni cilj GPA je ustanoviti skupen trg javnih naročil za svoje članice ter zagotoviti odprte, poštene in transparentne konkurenčne pogoje na trgu javnih naročil (WTO 2014).

Zunanjetrgovinski sporazumi

Zunanjetrgovinski sporazumi so orodje, s katerim EU ureja svoje odnose z državami nečlanicami, in predstavljajo tranzitno stopnjo pred polnopravnim vstopom nečlanic v EU.

³ Pomoč EU ponudnikom, da tržijo svoje storitve na globalni ravni, vsebuje tudi dolžnosti za člane STO in vse informacije za GATS ter ponuja informacije uporabnikom o ovirah pri trgovini v storitvenem sektorju.

Bistveni cilj sporazumov je pospešitev trgovinske menjave, dinamičen ekonomski razvoj in s tem tudi hitreje napredovanje tretjih držav na poti k EU (Bobek in Živko 2002, 45–46).

Ločimo štiri različne vrste zunanjetrgovinskih sporazumov:

1. ne/preferencialni trgovinski sporazumi – urejanje trgovine med EU in tretjimi državami;
2. sporazumi o gospodarskem sodelovanju – sodelovanje tudi na drugih področjih, kot so finančno, socialno in transportno področje;
3. pridružitveni sporazumi – vzpostavitev močnejših ekonomskih, znanstvenih in tehničnih vezi med EU in državami nečlanicami; glavni deli teh sporazumov so politični dialog in svoboden pretok ljudi, blaga, storitev in kapitala. Pridružitveni sporazumi se delijo na dve širši evropski politiki, stabilizacijsko–pridružitvene procese (za države Zahodnega Balkana) in evropske sosedске politike.
4. sporazumi o pristopu – pravni instrument EU in s podpisom tega sporazuma država nečlanica pridobi status polnopravne članice EU.

3 STABILIZACIJSKO–PRIDRUŽITVENI PROCES DRŽAV ZAHODNEGA BALKANA

Razmere na področju Zahodnega Balkana so veliko bolj zapletene, kot je opisano v uvodnem delu, in tudi napredek posameznih držav ZB v procesu približevanja EU je v celoti slaboten. Krivdo za nastalo situacijo nosita obe strani, tako posamezna država kot sama Evropska unija. Za razumevanje je treba predstaviti širšo sliko.

Ozemlje bi lahko brez dvoma označili za kulturološki in verski »ekonom lonec«. Med prebivalstvom je prisotna visoka stopnja nacionalizma, ki je rezultat strahu, da bi se njihova nacionalna identiteta s priključitvijo EU izgubila. Naj poudarim, da nacionalizem kot ideologija v pravem pomenu ne predstavlja nečesa negativnega. To konotacijo je pridobil skozi zgodovino, ko je skrb in ljubezen do lastnega naroda postala izgovor za genocidne zločine. Klasični primer so grozodejstva nacistov nad Židi, na Balkanu sta najbolj znana genocida v Jasenovcu in Srebrenici (vsekakor pa niso nič manj pomembne človeške žrtve na drugih področjih). Prvotna definicija nacionalizma je domoljubnost in ohranitev identitete naroda, njihovih vrednot in kulture (prirejeno po Huntington 1996). Politične elite želijo članstvo v EU, predvsem zaradi ekonomskih in finančnih razlogov, a javno mnenje kaže, da je podpora prebivalstva vse manjša (Milardović 2009, 143).

V nadaljevanju bom poskusila prikazati glavne težave, s katerimi se sooča družba vsake posamične zahodnobalkanske države, in s primerjalno analizo podati zadovoljivo razlago za nastalo situacijo na tem področju.

Slika 3.1 : Verska sestava držav Zahodnega Balkana

Vir: prirejeno po Encyclopedia Britannica (2009, 2010, 2016b, 2016c, 2016č, 2016d).

3.1 Albanija

Demokracična država Albanija je država, ki je etnično zelo enotna, saj je več kot 95 odstotkov vsega prebivalstva Albancev. V sredini septembra so dobili novo vlado, ki se je zavezala, da bo pospešila pregovore z EU, pospešila razvoj gospodarstva in zajezila nadaljnjo rast revščine. Albanija je vključena v številne mednarodne organizacije. Nekatere izmed njih so Združeni narodi (UN), OSCE, WTO, IMF, WB in Svet Evrope (Izvozno okno 2013d).

Potencialna kandidatka je postala v juniju 2003, prav tako kot druge države ZB, uradno prošnjo za članico EU pa je vložila 28. aprila 2009. Februarja 2008 je Svet sprejel novo evropsko partnerstvo z Albanijo. Stabilizacijsko–pridružitveni sporazum (SPS) je bil podpisan 12. junija 2006 in je začel veljati 1. aprila 2009. Ta je nadomestil začasni sporazum o trgovini in drugih zadevah povezanih s trgovino, v januarju 2008 pa je stopil v veljavo vizumski sporazum. Evropska komisija je ocenila, da se pristopna pogajanja lahko začnejo šele, ko bo Albanija dosegla potrebno stopnjo usklajenosti z merili za članstvo. V letu 2010 je EK predlagala, da se začnejo pristopna pogajanja, ko bo država izpolnila vseh 12 osnovnih prednostnih nalog. V oktobru 2012 je EK priporočala, da se Albaniji dodeli status kandidatke (Evropska komisija 2014a), junija, dve leti kasneje, je Albaniji bil podeljen status kandidatke za članstvo v EU. Evropska raziskava (Eurobarometer 2014) je pokazala, da je v

Albaniji podpora državljanov za vstop v EU več kot 86%, ampak kljub temu se poraja vprašanje, zakaj potemtakem je njen napredek tako počasen. Albanska vlada meni, da je vzrok v tem, da je bilo po padcu diktature v devetdesetih letih treba državo ponovno zgraditi, vendar pa je gradnjo ovirala opozicija, ki si je prizadevala, da bi čim prej dosegla svoj cilj, prevzem oblasti.

Poročilo o napredku Albanije 2015 kaže, da je pri svojem izpolnjevanju sporazuma izjemno učinkovita (2014/2951(RSP)), saj teži k demokratičnemu preoblikovanju in je celotna država posvečena procesu priključitve. Evropske institucije imajo pomembno vlogo pri samem oblikovanju politične sfere, Albanija pa prav tako ohranja konstruktivne odnose s sosednjimi državami.

3.2 Srbija

Velik korak k EU je Srbija naredila s predajo Ratka Mladića, srbskega generala in obtoženca za vojne zločine. Njegova predaja mednarodnemu sodišču s sedežem v Haagu je bila zelena luč za pogajanja z EU in v marcu 2012 je dobila status države kandidatke (Evropska komisija 2013b).

Srbija je z državami članicami Evropske unije SAS podpisala 29. aprila 2008 v Luksemburgu. Zaradi nezadovoljivega sodelovanja Srbije z Mednarodnim sodiščem v Haagu do ratifikacije sporazuma ni prišlo vse do leta 2010. Španija je kot prva članica EU ratificirala sporazum, v letu 2012 pa kot zadnja Romunija. Ko so sporazum ratificirale vse države članice je Srbija dobila status kandidatke, v letu 2013 pa je sporazum stopil v veljavo. Uradni začetek pristopnih pogajanj je 21. januar 2014 (Izvozno okno 2013i).

Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum je prvi celovit sporazum, ki ga je podpisala Republika Srbija z Evropskimi skupnostmi in njihovimi državami članicami. SAS ureja skoraj vse vidike medsebojnih odnosov, predvsem gospodarskih. S sporazumom se je Srbija zavezala, da bo vzpostavila območje proste trgovine in uskladila nacionalno zakonodajo s pravnim redom EU–Acquis Communautaire (Memišević 2011, 30–32).

Srbija se že vrsto let sooča s trendom upada podpore približevanju EU. V letu 2010 je vstop v EU podpirala dobra polovica srbskega prebivalstva (57 %). Srbski evroskepticizem je mogoče pripisati predvsem njihovi tradicionalni politični usmeritvi, ki je izrazito nastrojena proti zahodnoevropskim državam oziroma sami EU. Pri političnem vrhu Srbije je zaznati, da za svoje neuspešno izpeljane cilje in reforme pogostokrat krivijo zunanje subjekte, tudi samo

Evropsko unijo. Vemo pa da večinoma miselnost samega političnega vrha (in medijev, ki so v domeni politike) kroji mnenja prebivalcev. S perspektive EU s temi dejanji srbska vlada pošilja svetu sliko, da je nezmožna sama opravljati in izvesti proces integracije.

SAP v Srbiji niso naleteli niti na pozitivno niti na negativno podporo prebivalstva. To je razvidno iz nasprotujočih si rezultatov javnomnenjskih raziskav v Srbiji. Na eni strani so prikazovale evroskepticizem (57 % podpora za vstop v EU), s druge strani pa je 78 % prebivalstva podpiralo reforme, ki so bile potrebne za približevanje EU. Treba je omeniti, da je za takšen odnos delno kriva visoka stopnja nacionalnosti⁴ ter ideološka neenotnost politične elite in pripadnost prebivalstva enako mislečim političnim voditeljem. Srbija ima znotraj same države probleme z globoko delitvijo družbe glede na politično ideologijo (Puhalo in Miholjčić 2011, 139).

Na podlagi poročila o napredku Srbije (2015/2892(RSP)) menim, da država stagnira, saj ima še vedno nerešen problem s sosednjimi državami, kot je predvsem nepriznavanje Kosova. Prav tako se EU ne strinja s sodelovanjem in navezo Srbije z Rusijo. Stopnja kriminalitete, korupcija in demokratičnost so še vedno na visoki ravni. EU ocenjuje negativen odnos tudi na področju temeljnih človekovih pravic, nestrpnost in diskriminacijo ranljivih skupin (osovražnost istospolno usmerjenih oseb, invalidov, svoboda izražanja medijev,...).

3.3 Črna gora

Črna gora je nekdanja jugoslovanska republika, ki je od leta 2006 samostojna država. Kljub svoji teritorialni majhnosti je vključena v številne mednarodne organizacije, kot so Mednarodni monetarni sklad (IMF), World bank (WB), Svetovna trgovinska organizacija (WTO) in CEFTA (EIU; Factiva 2013).

Črna gora je zelo specifičen primer na ZB, saj je hitro po razglasitvi samostojnosti dobila status kandidatke za vstop v EU, kar je zasluga takratne politične elite, ki je z odgovornim in predanim ravnanjem in jasno zastavljenimi cilji privedla do hitrih rezultatov. Edinstvenost Črne gore pa se kaže v spodbujanju etničnih manjšin na področju Črne gore. Albanci in Bošnjaki sta močni manjšini, ki si prizadevata za vstop v EU. Status kandidatke je dobila v decembru leta 2010, se pravi po dveh letih od predloga za kandidatko. Pristopna pogajanja so se začela razmeroma hitro (junij 2012).

⁴ Nacionalnost je na Balkanu izražena bolj v negativnem smislu. Zaznati je zametke sovražnosti do sosednjih držav in ne le ljubezen do lastne države.

Po konfliktu med takratnim voditeljem Srbije Slobodanom Miloševićem in voditeljem Črne gore Milom Đukanovićem v letu 1999, je črnogorski politični vrh pripravil popoln način za uspešno izveden referendum o osamosvojitvi oziroma odcepitvi od Srbije. Politična elita je izkoristila pestro etnično raznolikost prebivalstva in poudarjala potrebo po solidarnosti in vključenosti vseh manjšin. To je privabilo etnične manjšine da se združijo in prevladajo nad skupnosjo Srbov v Črni gori. Eden izmed glavnih argumentov politične elite za potrebo po osamosvojitvi je bil tudi, da Srbija ovira Črno goro na poti k EU. Tako je, poleg uspešno izvedenega referenduma, pošiljala tudi jasno sliko EU o svoji zrelosti in pripravljenosti na nove politične izzive. To je bil prvi korak na dolgi poti k EU (Memišević 2011, 26–27).

Kljub hitremu sprejetju črnogorskega predloga za kandidatko, mnogi menijo, da EU odlaša z dokončno odločitvijo in konkretnjšimi pogovori s Črno goro, zato ni vidnejšega napredka. Prebivalstvo je v veliki meri podpiralo priključitev Črne gore EU, vendar je v zadnjem času ravno zaradi odlašanja pogovorov zaznati zametke evroskepticizma (EurActiv Srbija 2011).

Kljub vsemu je status kandidatke prinesel pozitivne spremembe v državi. Kot vemo je ena izmed ključnih zahtev EU v asociacijsko-stabilizacijskih procesih na ZB boj proti krupciji in njena zaježitev. Črna gora in nekateri politiki so že občutili posledice teh prizadevanj. V letu 2012 je Črna gora napredovala na področju pravne države in temeljnih pravic, vključno z bojem proti korupciji in organiziranemu kriminalu, in tako dosegala stopnjo skladnosti z evropskimi standardi, ki je potrebna za začetek pogajanj (Dnevnik 2012).

Zadnje poročilo (2014/2947(RSP)) prikazuje drugačno podobo Črne gore. Črna gora je edina država kandidatka, s katero so bila začasno ustavljena nadaljnja pogajanja, in bodoči potek dogodkov bo vplival na nadaljevanje. Načela pravne države so zelo vprašljiva, saj je polarizirano politično ozračje privedlo do bojkota določenih parlamentarnih zasedanj in odstopa predsednika parlamenta zaradi nestrinjanj s predsednikom vlade. Prevladuje korupcija in vsesplošna kriminaliteta (organizirani kriminal, nasilje nad mediji).

3.4 Makedonija

Parlamentarna demokracija Makedonija je polnopravna članica WTO, CEFTA in IMF, med drugim pa je podpisala tudi prostotrgovinska sporazuma s Turčijo in Ukrajino (EIU; Factiva 2013).

Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija je status države kandidatke pridobila istočasno kot Hrvaška, in sicer v decembru 2005, ko je izpolnila vse svoje obveznosti, ki so bile pogojene z Ohridskim sporazumom. Pristopna pogajanja s Makedonijo še niso v teku kljub

priporočilu EK in EP. Vzrok so številne napetosti s sosednjimi državami, Grčijo in Bolgarijo (Kratki vodič po Evropski uniji 2015, 2014: 3). Na makedonskem teritoriju živita v veliki večini dve narodnosti, Makedonci in Albanci. Zaradi političnih in družbenih napetosti med njima, se je država znašla v procesu stagnacije in je njen napredek k članstvu v EU zelo minimalen. Poleg napetosti znotraj države, je razlog za stagniranje tudi spor z sosednjo Grčijo, ki preprečuje, da bi Makedonija začela pogajanja. Državi naj bi bili v sporu zaradi kulturnih in teritorialnih vprašanj.

V uradnih grških pravilnikih obstajajo tudi dejanske prepovedi uporabe makedonskega jezika (The National Garde in Nered): *»All residents from two to fifty years of age are forbidden to use any other language but Greek. I direct special attention to the youth. Anyone to break this law will be punished«* (History of Macedonia 2015).

Grčija se upira, da bi se severni del Grčije imenoval Makedonija, vendar so mnogo političnih analitikov meni, da je v bistvu vzrok za vse to strah Grčije, da bi izgubila svojo dominacijo na Balkanskem polotoku.

Nadalje politični analitiki menijo, da je pravzaprav spor in oviranje Makedonije pri njenih pogajanjih le krinka Grčije, ki želi s takšnim odnosom le preusmeriti pozornost od njenih realnih političnih težav, ki so bolj ali manj nacionalnega izvora (History of Macedonia 2015). Velika napaka odločevalcev v EU je dejstvo, da so spet dovolili, da se nad državo kandidatko vrši pritisk, kar se je že v več primerih pokazalo kot slaba praksa. Posledično postaja družba bolj zaprta (evroskepticizem), saj se znižuje stopnja podpore priključitvi EU, prebivalstvo pa se vse bolj obrača k nacionalizmu. Kot sem že omenila, je glavni razlog delno prikrit oziroma bolje rečeno, se mu ne namenja pozornosti, kot bi bilo treba, zato je popolnoma nesmiselno vztrajati pri rešitvi nekega manj pomembnega problema, v tem primeru je to kompromis med Makedonijo in Grčijo glede imena. Zakaj je tako, ostaja odprto vprašanje, gotovo je le to, da je rešitev spora eden izmed neizbežnih pogojev Evropske unije Makedoniji. Napredek Makedonije pa je še toliko bolj kompleksen zaradi visokega odstotka albanskega prebivalstva, ki še dodatno otežuje zadeve makedonski politični eliti. Makedonski Albanci si prizadevajo za čimprejšnje članstvo v EU, saj želijo po stopinjah Albanije. Niso obremenjeni z imenom, saj to na neki način predstavlja nacionalno identiteto makedonskih prebivalcev in ne njih, ki imajo vendarle albanske korenine (Memišević 2011: 33-35). Zato pritiskajo na Makedonijo, da sklene kompromis z Grčijo. Makedonija se torej sooča z ideološkim razkolom, kjer so na eni strani Makedonci s svojim nacionalizmom, na drugi strani pa Albanci z evroskepticizmom. Treba pa je omeniti, da omenjena nesoglasja, tako z Grčijo kot makedonskimi Albanci, lahko vodijo ne le do dolgoletne stagnacije, ampak tudi nazadovanja

države na poti k EU. Glede na celotni ZB je v Republiki Makedoniji podpora vstopu v EU povprečna in sicer okoli 60 % (Eurobarometer 2014).

3.5 Bosna in Hercegovina – potencialna kandidatka

Gre za zelo specifično državo, v kateri ločimo dve avtonomni entiteti, in sicer Republiko Srbsko in Federacijo BiH. Vsaka izmed njiju ima svojo lastno vlado in parlamant. V BiH živijo tri različne etnične skupine. Skoraj polovica je Bošnjakov, približno 37 odstotkov je Srbov, ostalih 14,3 % pa predstavljajo Hrvati. Kot celota delujejo v okviru zvezne vlade, znotraj katere so vsi narodi enakopravno zastopani. V mednarodni skupnosti ima BiH članstvo v IMF ter CEFTA, v WTA pa ima zaenkrat le status opazovalke. (Izvozno okno 2013b).

Bosna in Hercegovina je pridobila status potencialne kandidatke leta 2003 na zasedanju Evropskega sveta v Solunu. Od takrat je stopilo v veljavo veliko število stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov – poenostavitev postopkov pridobitve vizumov, začasni sporazumi glede trgovine in podobnih vprašanj (Evropska komisija 2014b). Sporazum, ki je bil podpisan v letu 2008, ni stopil v veljavo saj je bil zamrznjen zaradi neupoštevanja ključne sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice. Tako je trenutno v veljavi le začasni sporazum o trgovini in trgovinskih zadevah, ki se prav tako spopada z težavami (Kratki vodič po Evropski uniji 2015, 2014: 3).

Kot sem že poudarila, je BiH zelo specifičen in predvsem kompleksen primer države ZB in ravno zaradi svojih institucionalnih specifik dela Evropski uniji največ težav pri približevanju EU. Eden izmed mnogo vzrokov za problematično stanje v BiH je tudi konfuznost idej in konceptov Daytonске ustave.⁵

Vloga EU v BiH je prvotno vzpostaviti stabilnost, vendar EU s svojimi prisilnimi mehanizmi hkrati ogroža proces demokratizacije v državi, ki tako vodi v še večjo nestabilnost. Napačne poteze oziroma nemoč Bruslja so privedle do tega, da je BiH prepustila, da sama reši nastalo situacijo brez kakršnih koli smernic. Politični vrhovi (srbski, hrvaški in bošnjaški) pa nimajo za glavni cilj prebliževanja k EU, predvsem pa ne sklepanja kompromisov, ki je edina možna rešitev. S tega vidika je proces integracije v EU na zelo majavih tleh, zato bi morala EU jasno postaviti kriterije kaj je sprejemljivo in kaj ne, če se želi doseči korak naprej (Mujagić 2011, 48).

⁵ Daytonska ustava vsebuje niz kontradiktornih in diskriminatornih določb, ki politično izključujejo določene nacionalne skupine. S tem ustava krši osnovne človekove pravice (Human Rights Library 1995).

Pri gospodarskem razvoju je glavna zahteva obstoj delujočega tržnega gospodarstva, ki se bo lahko spopadalo s konkurenčnim pritiskom drugih tržnih sil v Evropski uniji. Poročilo Evropske komisije iz leta 2012 navaja, da ima dolgotrajni politični zastoj države negativne vplive na ekonomsko in fiskalno politiko. Zamude pri sprejetju proračunov na državni ravni so povečale negotovost kljub ukrepom novonastale vlade. Tudi predvidena proračunska podpora Svetovne banke je prišla z zamudo, ker BiH ni mogla pokazati prepričljivih rezultatov na področju denarnih transferjev. Šele v marcu 2012 je BiH sprejela svoj šesti ekonomski in fiskalni program za obdobje 2012–2014, a odsotnost ključnega fiskalnega okvira na ravni države povzroča, da je program nekoherenten zaradi prevelike razdrobljenosti. Na splošno pa so nesoglasja med tremi narodi navzoča tudi v gospodarstvu, kar ovira napredek pri reformah.

V letu 2011 je bilo zaznati porast realnega BDP in sicer na 1,3 %, v primerjavi z letom 2010, ko je znašal 0,7 %.

Junija 2015 je SAS z BiH stopil v veljavo, v februarju 2016 pa je država že vložila prošnjo za članstvo v EU. Po oceni Evropskega parlamenta je uspeh SAS odvisen predvsem od učinkovite vzpostavitve mehanizma EU za uskladitev. Ta bi pripomogel k splošni blaginji državljanov. Potrebna je popolna ustavna reforma, saj je dosedanja organizacija nefunkcionalna in preveč razdrobljena (2014/2952(RSP)).

3.6 Kosovo – potencialna kandidatka

Republika Kosovo⁶ ima zelo specifičen status v mednarodni skupnosti in sicer ni še uradno priznana država s strani vseh držav mednarodne skupnosti, zato ne more sodelovati pri vseh mednarodnih dejavnostih (nekatero države jo še vedno priznavajo kot avtonomno pokrajino Republike Srbije). Zaradi težkih političnih razmer in kot najmlajša država Zahodnega Balkana ima najrevnejše prebivalstvo v Evropi.

Po razglasitvi samostojnosti je Kosovo dobilo članstvo v nekaterih mednarodnih organizacijah. V letu 2009 je postalo članica IMF, WB, v letu 2012 pa je tudi članica EBRD. Kot domačo valuto uporablja evro (Izvozno okno 2013g).

Kosovsko prebivalstvo v veliki meri podpira vstop v EU, in sicer okoli 80 odstotkov prebivalstva (Eurobarometer 2014), vendar Kosovo ne more začeti pogajanj, saj ga niso

⁶ Kosovo je v diplomski nalogi obravnavano kot samostojna država Zahodnega Balkana, ki je v letu 2008 razglasila neodvisnost. Kot avtonomno državo jo je priznala tudi Slovenija.

priznale vse države članice EU. Kosova kot samostojne države ne priznavajo Grčija, Ciper, Romunija, Španija in Slovaška, in zato ima Kosovo, poleg odlašanj s pogajanj o vstopu, tudi druge težave, kot je vizum. V letu 2012 je bila izdana strategija za liberalizacijo vizumske ureditve. Državljanom Kosova ni omogočena liberalizacija vizumskega režima⁷ (Schengenski sporazum), kot to velja v preostalih državah ZB. V letu 2009 so odobrili ukinitve vizumov Srbiji, Črni gori in Makedoniji, leto kasneje pa še Bosni in Hercegovini ter Albaniji.

Kosovo je na dobri poti, da začne pogajanja, saj je začelo izpolnjevati pogoje, ki so predpisani za liberalizacijo vizuma, vendar je eden glavnih pogojev še vedno zgladitev odnosov s Srbijo. Poleg petih članic EU Kosova ne priznavata še dve ZB državi, in sicer Srbija ter Bosna in Hercegovina. Ker pa EU postavlja kot ključen pogoj za približevanje EU tudi dobre medsosedske odnose in regionalno sodelovanje, je Kosovo dokaj izolirano v odnosu na druge države ZB. Težke ekonomske in socialne razmere na Kosovu posledično škodijo celotni regiji, npr. oteženo je delovanje CEFTA, saj svojih izdelkov iz Kosova ne more prevažati na ozemlje Srbije in BiH in preko njega. Stabilizacijsko-asociacijski sporazum z Albanijo je bil parafiran v juliju 2014, ko je Kosovo doseglo dogovor s Srbijo o normalizaciji odnosov. Izboljševanje kosovsko srbskega odnosa je ključno pri približevanju Kosova k EU (Kratki vodič po Evropski uniji–015, 2014: 4). V aprilu 2013 sta Srbija in Kosovo normalizirali odnose, kar je pomenilo začetek pogajanj o SAP Kosova. Do podpisa sporazuma je prišlo 27. aprila 2015.

Po drugi strani so korupcija, nizka stopnja demokratizacije in institucionalne vrzeli velik problem Kosova, tako kot v drugih zahodno-balkanskih državah (Memišević 2011, 26).

⁷Liberalizacija vizumskega režima pomeni prost pretok v državah schengenskega območja in omogoča potovanje brez vizuma do 90 dni (vsakih šest mesecev), vendar ne dovoljuje pridobivanja delovnih dovoljenj in drugih ugodnosti (Visalib 2014).

4 ZUNANJETRGOVINSKA POLITIKA EU IN ZB

4.1 Empirični del

Mednarodna blagovna menjava je pogosto uporabljena kot indikator napredka enotnega trga oziroma integracij tako svetovnih kot evropskih gospodarstev. Evropska unija s pomočjo analiz uvoza in izvoza držav dobi jasnejšo sliko o trenutnem stanju določene države in posledično lahko pripravi trgovinska pogajanja ter opredeli in izvaja protidampinške politike. Gospodarska rast je neločljivo povezana z razvojem trgovine, zato se tej posveča toliko pozornosti. EU v okviru skupne trgovinske politike zastopa 28 držav članic in ima tudi absolutno pristojnost, kar pomeni, da posamezna država članica nima vpliva na trgovinsko zakonodajo (Eurostat 2016a).

4.1.1 Gospodarski vidik držav ZB

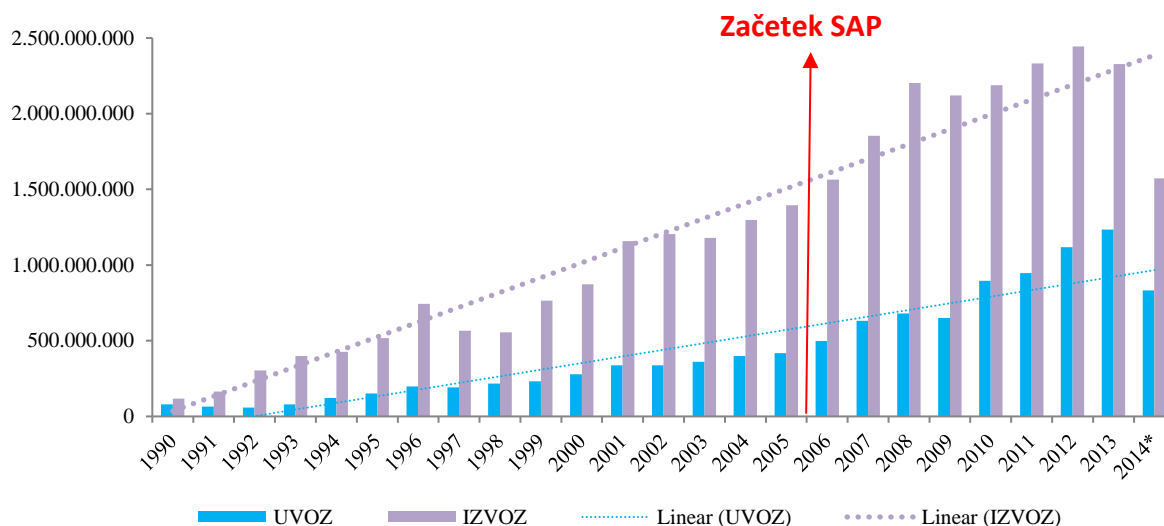
4.1.1.1 Albanija

Albanija je še vedno v procesu tranzicije iz planskega v tržno gospodarstvo. Ekonomsko je zelo šibka država in s tem na samem repu med evropskimi državami. V veliki meri je odvisna od zunanje institucionalne pomoči. Primarni sektor (kmetijstvo in živinoreja) je najbolj razvit in zaposluje okoli 40 odstotkov aktivnega prebivalstva, vendar je kljub svoji obsežnosti z ekonomskega vidika neučinkovit, saj gre predvsem za proizvodnjo za lastne namene (prinaša le 20 % BDP). Približno enak odstotek BDP-ja prispeva sekundarni sektor (industrija). Najrazvitejše panoge so živilska, tekstilna, kemična, lesna in rudarska ter prevoznništvo. Več kot polovico celotnega BDP (60 %) prispeva storitveni sektor. Trenutno najbolj razvijajoče panoge so turizem, komunikacijske tehnologije, bančništvo ter zavarovalništvo (Izvozno okno 2013k).

Trgovinski primanjkljaj Albanije v letu 2012 je znašal 2,6 milijarde evrov, kar je okoli 27 odstotkov vsega BDP države. Izvoz v letu 2012 je bil 0,7 milijard evrov, uvoz pa se je povečal na 3,3 milijarde evrov glede na leto 2011. Glavno uvozno blago so mineralna goriva (20 %), stroji, jedrski reaktorji, prevozna sredstva, elektronski in električni proizvodi. Izvažali pa so predvsem tekstilne izdelke (29 %), mineralna goriva in olja (26,6 %), železarske in

jeklarske proizvode, žlindro in pepel. Vodilni uvozni trgi so bili Italija (32 %), Grčija (10 %), Kitajska, Nemčija in Turčija. Glavni izvozni trgi so prav tako Italija z več kot polovico vsega izvoza, Španija in Srbija z 10 % ter Turčija in Grčija.

Graf 4.1: Uvoz in izvoz Albanije v/iz EU 1990–2014 (v mio EUR)

Vir: Prirejeno po EUROSTATU (1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

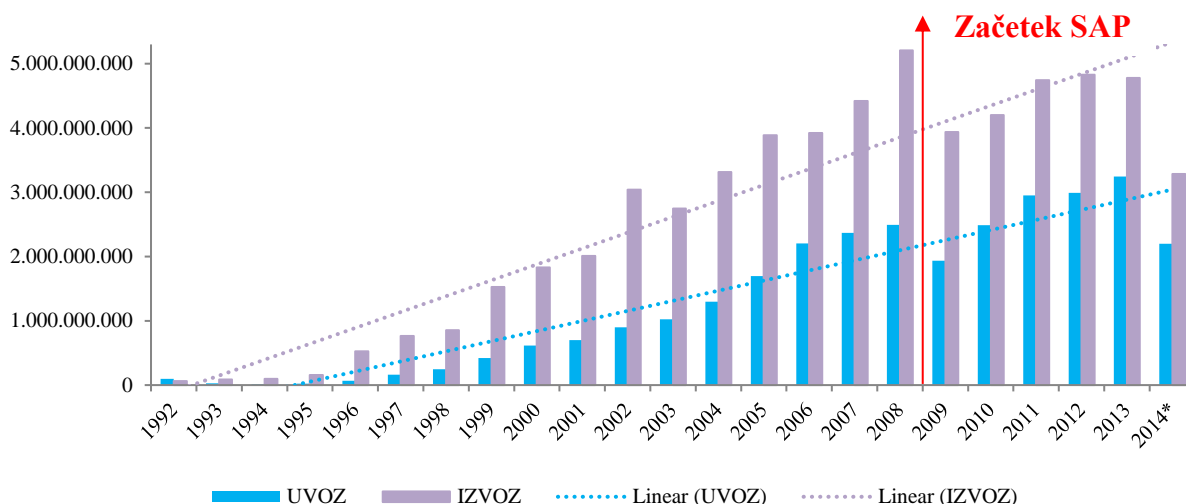
4.1.1.2 Bosna in Hercegovina

Gospodarstvo v BiH je v nezavidljivem položaju že od časa stare SFRJ. Ključna makroekonomska problema, s katerima se država sooča, sta velika stopnja brezposelnosti in visok proračunski primanjkljaj. Nekoliko si je bosansko gospodarstvo opomoglo z Daytonskim sporazumom, vendar je kljub temu še vedno v fazi tranzicije (Izvozno okno 2013e). Največji trgovinski partner je EU, z 58 % celotnega izvoza in 46,6 % celotnega uvoza v 2012. Medtem ko se je v letu 2012 povečal izvoz v države EU, se je delež uvoza iz EU nekoliko zmanjšal (Evropska komisija 2012, 30).

Storitve so glavna panoga, s katero se ukvarja aktivno prebivalstvo in prispeva kar 65 odstotkov BDP, sledi industrija s 26 % BDP, kmetijstvo pa je panoga, ki je najmanj razširjena in slabo razvita. K BDP prispeva le dobrih 8 %. V zadnjih letih je opazen porast v bančništvu. Veliko tujih bank je vstopilo na bosanski trg, in ima danes 85 % lastništva (Izvozno okno 2013a).

V preteklem letu je imela BiH trgovinski primanjkljaj v višini 3,8 milijard evrov, in sicer je znašal izvoz 4 milijarde evrov, medtem ko je BiH uvozila kar za 7,8 milijard evrov blaga. Izvoz je temeljil predvsem na pohištveni industriji, mineralnih gorivih in železarstvu. Države, v katere je največ izvažala, so Nemčija, Hrvaška in Italija. Uvažala je največ goriv, in sicer kar 20,5 % vsega uvoza. Državi uvoznici ostajata Hrvaška in Nemčija.

Graf 4.2: Uvoz in izvoz BiH v/iz EU 1992-2014 (v mio EUR)

Vir: Prirejeno po EUROSTATU (1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

4.1.1.3 Črna gora

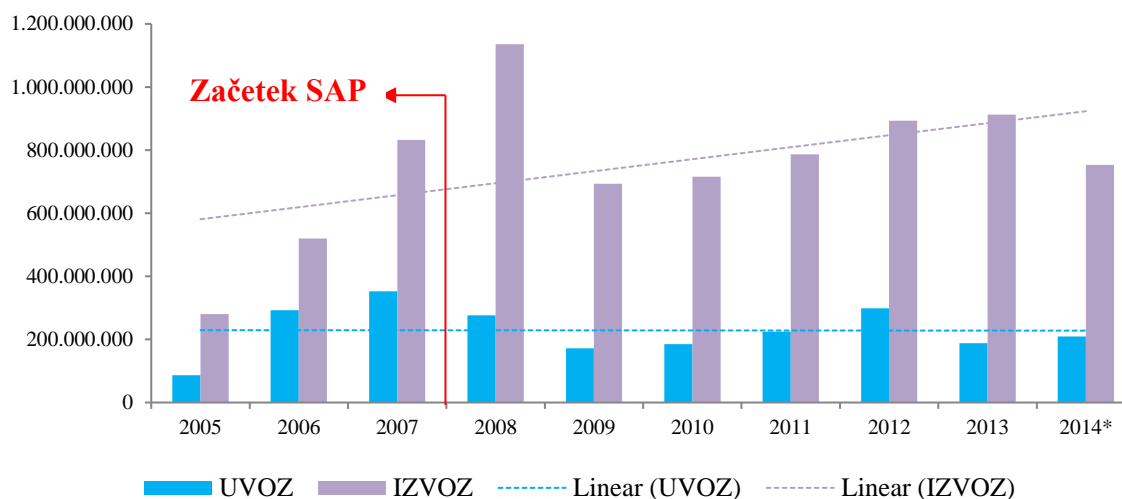
Črna gora je enaindvajsetega maja 2006 izvedla referendum na katerem se je dokončno ločila od Republike Srbije. S tem je sprejela evro kot valuto, ustanovila lastno centralno banko ter razploaga z lastnim proračunom. S osamosvojitvijo se je poleg zgoraj naštetih mednarodnih organizacij vključila tudi v Evropsko banko za obnovo in razvoj. Prvi korak k Evropski uniji je Črna gora naredila v maju leta 2012, ko je uradno začela pristopna pogajanja v Bruslju. Prelomno leto je bilo po koncu 2013, ko so se začeli pogovori o usklajenosti črnogorske zakonodaje z evropsko.

Država si prizadeva oblikovati tržno gospodarstvo, vendar se sooča s prevelikim državnim sektorjem. Poglavitni dejavnosti sta turizem, ki je hkrati vaba za tuje vlagatelje, in izvoz kovin. Velik javnofinančni zalogaj pa povzročata brezposelnost in prevelik regionalni razvojni razkorak. Odstotkovno gledano storitveni sektor prispeva 87,9 odstotkov, nato sledi

industrija z 11,3 %, zanemarljiv delež prispeva kmetijstvo, le 0,8 %, kar lahko pripišemo geografskim lastnostim (Izvozno okno 2013b).

V letu 2012 je imela Črna gora več uvoženega kot izvoženega blaga, njen finančni primanjkljaj pa je znašal 1,3 milijarde. Dobra tretjina celotnega izvoza je predstavljal aluminij (36,2 %), mineralna goriva s 13,8 %, sledijo druge rude – jeklo in železo, pijača in lesni proizvodi. Zanimivo je, da so približno enak odstotek izvoženih mineralnih goriv tudi uvozili (18,4 %), glavne uvozne skupine so strojna, električna in elektronska oprema, avtomobili in mesni izdelki. Glavna uvoznica je Srbija z eno tretjino uvoza, sledijo ji Grčija, Kitajska, BiH in Nemčija. Polovico svojega blaga je Črna gora izvozila na Hrvaško in Srbijo, manjši delež tudi v Slovenijo (7,9 %).

Graf 4.3: Uvoz in izvoz Črne gore v/iz EU 2005–2014 (v mio EUR)

Vir: Prirejeno po EUROSTATU (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

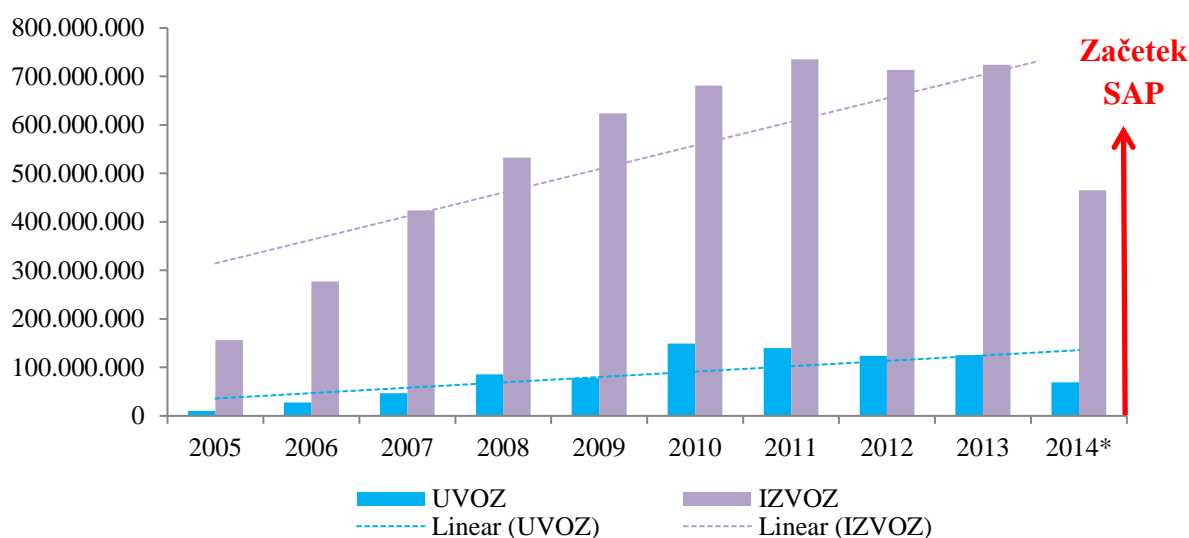
4.1.1.4 Kosovo

Gospodarsko je Kosovo zelo nestabilno, vendar se je stanje v zadnjih nekaj letih izboljšalo. Eden izmed glavnih razlogov za stagnacijo gospodarstva je nezanesljiva oskrba z električno energijo. Pereč problem je visoka stopnja brezposelnosti mladih, ki vodi do množičnega izseljevanja prebivalstva in povečevanja sive ekonomije. Prebivalstvo večinoma odhaja v države srednje Evrope in v Združene države Amerike. Tako se preživlja četrtnina kosovskega prebivalstva. Najbolj razširjen sektor je kmetijski, vendar je nedonosen za državo. Kmetovalci pridelujejo večinoma za lastne potrebe, soočajo se pa tudi z pomanjkanjem mehanizacije in

strokovnih znanj (Izvozno okno 2013c). V prihodnosti predvidevajo, da se bo Kosovo opomoglo s pomočjo svojih naravnih bogastev, predvsem rudnin (minerali in kovine). Privatizacija na Kosovu je v velikem razmahu. Privatiziranih je več kot 50 odstotkov državnih podjetij in presenetljivo več kot 90 odstotkov glede na njihovo lastno vrednost. Kosovo je v preteklih nekaj desetletjih živel predvsem na račun gradbene industrije, vendar je zaradi zastarele mehanizacije in pomanjkanja vlaganj v fazi stagnacije. Večino BDP prispeva storitveni sektor (60 %), medtem ko primarni in sekundarni skupaj prispevata le 38 % BDP (Izvozno okno 2013c).

Zunanja trgovina Kosova je močno odvisna od pomoči Evropske unije, saj ta predstavlja glavni uvozni (38 %) in izvozni trg (43 %). Država je v prejšnjem letu 2012 imela 2,1 milijarde evrov javnofinančnega primanjkljaja, saj je izvozila le za 0,3 milijarde evrov blaga in uvozila 2,4 milijarde evrov blaga. Primanjkljaj na nacionalnem tekočem računu je znašal skoraj 1 milijardo evrov, kar predstavlja okoli 20 % BDP. Blagovne skupine, ki jih je Kosovo v večji meri uvažalo, so mineralni izdelki (približno 22 %), živilski in tobačni proizvodi, strojna oprema, kovinski in kemični izdelki. Vodilne uvozne države so bile Makedonija (14,7 %), Nemčija (11,8 %) in Srbija (10,2 %). Izvažali so predvsem v države EU in Albanijo, Makedonijo (10 %) ter Kitajsko (9 %), glavno izvozno blago pa so predvsem kovinski izdelki, in sicer kar 60,5 %.

Graf 4.4: Uvoz in izvoz Kosova v /iz EU 2005–2014 (v mio EUR)

Vir: Prirejeno po EUROSTATU (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

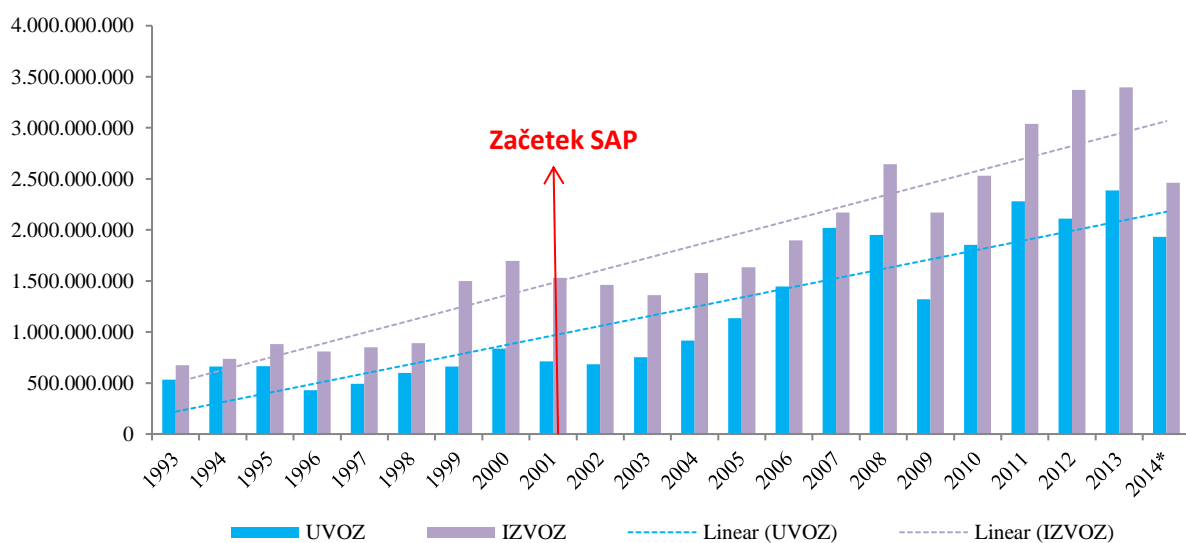
4.1.1.5 Makedonija

Gospodarska situacija v Makedoniji je skrb vzbujajoča, saj ni zaznati velikega napredka. Najboljša rešitev bi bila priključitev EU. Makedonsko gospodarstvo temelji predvsem na storitvenih dejavnostih, in sicer kar 60 odstotkov BDP prispeva storitveni sektor in zaposluje več kot polovico vsega aktivnega prebivalstva. Sledi mu industrijski sektor. Predstavlja 27 % BDP, zaposluje pa okoli 22 % aktivnega prebivalstva. Gre predvsem za proizvodnjo in predelavo železa in jekla, kemično, strojno, živilsko in farmacevtsko industrijo. Pomembno vlogo imata tekstilna in usnjarska industrija, saj močno pripomoreta k zmanjševanju brezposelnosti z odpiranjem novih delovnih mest (Izvozno okno 2013č).

Makedonija je v letu 2012 zabeležila upad industrijske proizvodnje (1,9 %), za prihodnjih nekaj let pa so napovedali ponovni trend rasti. Izračuni kažejo, da bo v letu 2013 2,1 %, v 2014 3,3 % in v letu 2015 4,6 odstotni porast.

Zunanjetrgovinski primanjkljaj je znašal 1,6 milijarde evrov v letu 2012. Skoraj eno tretjino svojega blaga je Makedonija izvozila v Nemčijo, tej sledi Srbija z 17,2 odstotki, izvažali pa so prvenstveno železo, jeklo, tekstil in različne kemične proizvode. Glavno uvozno blago so mineralna goriva in olja, kovine, biserovina in dragi kamni. Glavna uvoznica je sosednja Grčija (12,3 %), sledijo ji Nemčija (9,7 %), Velika Britanija (8,6 %) in Srbija (7,8 %).

Graf 4.5: Uvoz in izvoz Makedonije v/iz EU 1993–2014 (v mio EUR)

Vir: Prirejeno po EUROSTATU (1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

4.1.1.6 Srbija

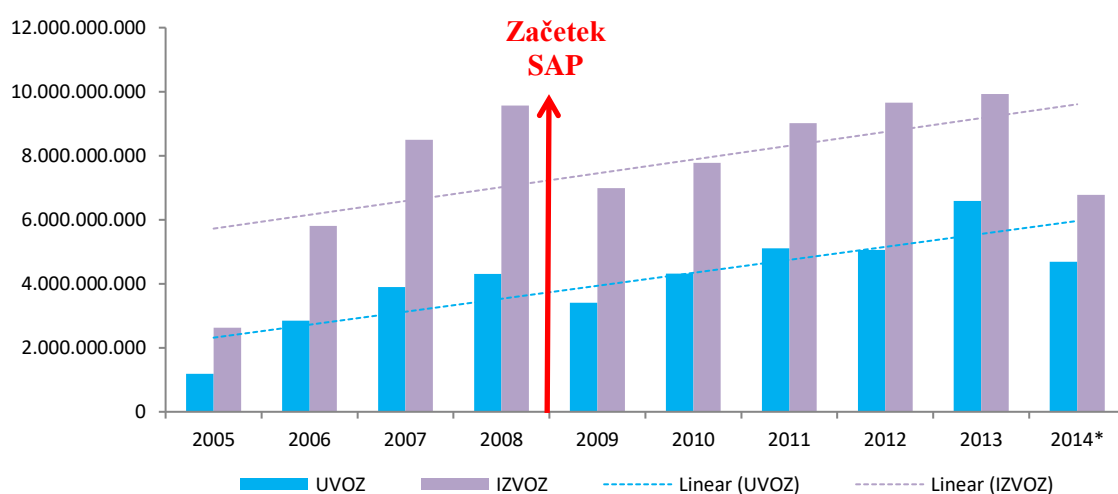
Srbija velja za državo, ki ima velik tržni potencial predvsem zaradi interesa tujih vlagateljev in razgibanega domačega povpraševanja. V državi še vedno vlada pretežno plansko gospodarstvo. Glavni razlogi za gospodarski zaostanek so dolgotrajna kriza zaradi razpada Jugoslavije, mednarodne sankcije in bombni napadi NATO leta 1999, ki so vidni še dandanes (Izvozno okno 2013j).

Srbija je bogata država s premogom, cinkom, svincem, bakrom in zlatom, vendar jih ne morejo dobro iskoristiti. Pomanjkanje investicij, predvsem v rudarski sektor, je razlog, da kmetijski sektor predstavlja le 10 odstotkov nacionalnega prihodka države. Približno dvajset odstotkov BDP prispeva industrijski sektor, predvsem z dobro razvito avtomobilsko industrijo.

Ključni državni prihodek je storitveni sektor (70 %), kar je posledica pospešene liberalizacije trgovine in prestrukturiranja podjetij (Izvozno okno 2013i).

Statistika uvoza in izvoza v Srbiji prikazuje, da država več blaga uvozi kot izvozi. V preteklem letu je uvoz znašal 14,2 milijarde evrov, izvoz pa 5,4 milijarde evrov manj (8,8 milijarde evrov). Srbija je največ izvažala v Nemčijo, Italijo in BiH (največ električno opremo), države, ki so največ uvažale, so Rusija in Nemčija z 10,9 % ter Italija 9,7 %. Mineralna goriva in olja, stroji ter jederski reaktorji so bili glavno uvoženo blago.

Graf 4.6: Uvoz in izvoz Srbije v/iz EU 2005–2014 (v mio EUR)

Vir: Prirejeno po EUROSTATU (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014).

4.2 PRIMERJAVA UVOZA/ IZVOZA DRŽAV EU IN ZB

Uvoz in izvoz pravzaprav merita vrednost in količino blaga, s katerim se trguje med državami članicami oziroma z državami nečlanicami.

Uvoz predstavlja blago, ki vstopi na področje EU iz držav nečlanic in je v najkrajšem času dano v carinski postopek. Izvoz je blago, ki je dano v carinski postopek, da zapusti statistično področje EU, da bi ga uvozili v državo nečlanico.

Treba je omeniti tudi razliko v zbiranju statističnih podatkov glede na to, ali je blagovna menjava znotraj ozemlja EU (med državami članicami) ali ne (z državami nečlanicami). Pri notranji trgovini se upoštevajo tudi prejemi in odpreme. Med prejeme se uvršča blago, ki je v prostem pretoku na ozemlju EU in vstopi na področje zadevne članice, med odpreme pa ravno nasprotno blago, ki zapušča zadevno članico in vstopi na področje druge članice.

Posebnost pri trgovini z državami nečlanicami je neupoštevanje blaga v tranzitu, blaga v kakršnem koli carinskem postopku, blaga, ki je v začasnem vstopu na teritorijih EU (npr. razstave) in ne nazadnje blaga, ki je že bilo evidentirano kot izvoženo (ponovno izvoženo blago).

4.2.1 Interpretacija rezultatov

Na spodnjih dveh grafih je prikazana primerjava med izvozom in uvozom izbranih držav članic EU in šestih držav ZB. Tako pri državah članicah kot pri državah ZB je razviden rahel porast v obdobju med 2005 – 2014*, izjema je le leto 2009, kjer je na obeh straneh zaznati upad tako uvoza kot izvoza. Razlog je pripisati globalni krizi, ki se je začela kazati v drugi polovici leta 2008. Posledice so bile zmanjšana industrijska proizvodnja, zmanjšan obseg naložb in seveda upad svetovnih trgovinskih tokov, ki so se v realnem smislu pokazale v letu 2009 (Koleša 2009, 211).

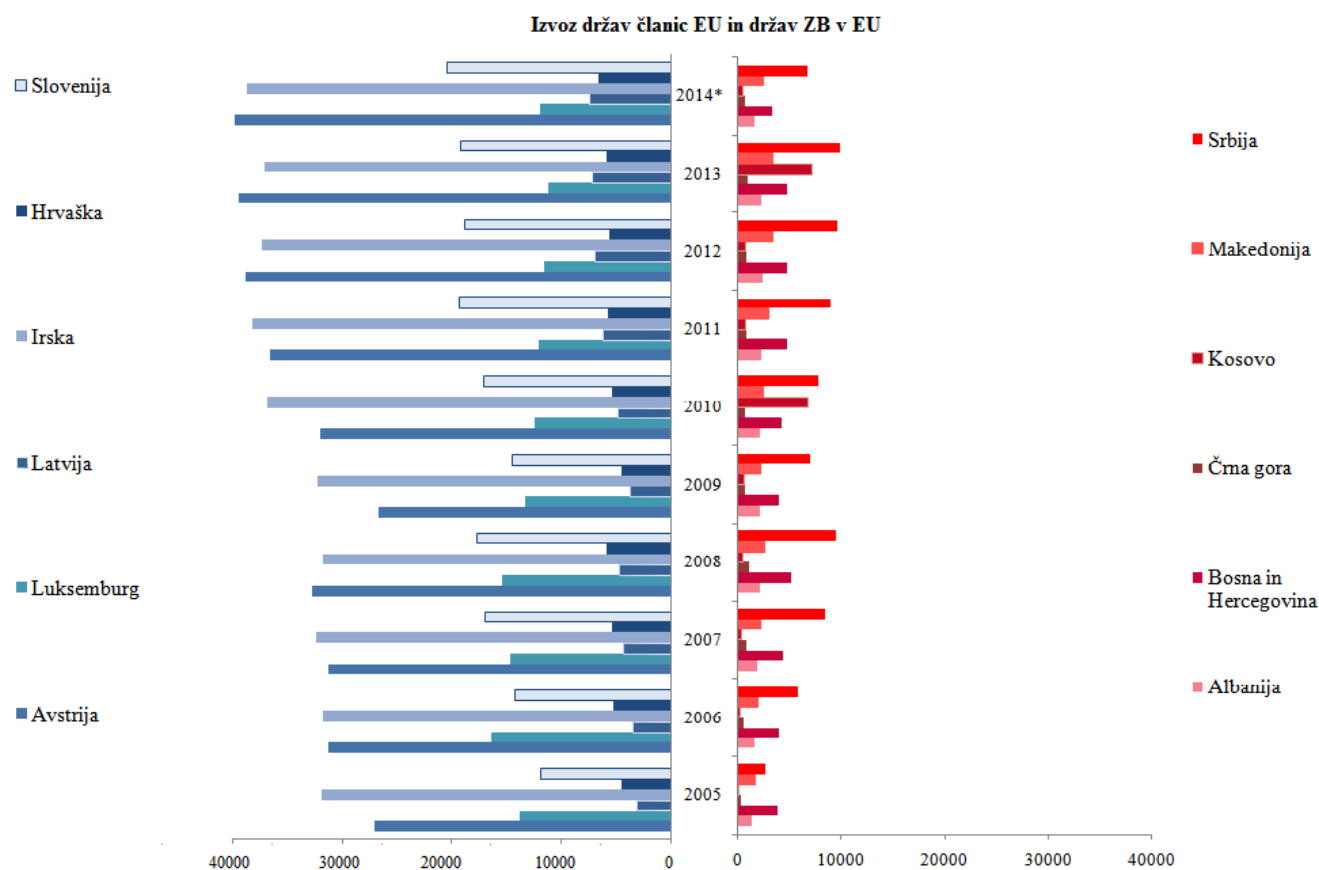
Na področju izvoza je v medsebojni primerjavi po pričakovanjih veliko večji izvoz članic EU, saj kar 93 odstotkov vsega izvoza pripada izbranim članicam in le 7 odstotkov državam ZB. Med analiziranimi članicami izvaža največ Avstrija (64 %), druga je Irska (16 %), medtem ko Srbija s slabimi 40 % beleži največji izvoz med državami nečlanicami. Sledijo ji BiH s 24 %, Makedonija in Albanija z okoli 15 %, Kosovo (9 %) in Črna gora (4 %).

* V analizo sem vključila tiste države članice, ki so primerljive z državami ZB glede na število prebivalstva.

Preglednica primerjave uvoza prikaže skoraj identično sliko kot pri izvozu. Članice EU uvažajo 96 % in le pičle 4 % uvozijo države ZB, od katerih Srbija (41 %) in BiH (27 %) uvozita dve tretjini. Iz prejšnjega poglavja je razvidno, da sta izvozni in uvozni trg držav ZB osredotočena predvsem na jugovzhodno regijo oziroma sosednje države nečlanice. Presenetljivo se le pri Makedoniji okoli 30 % vsega izvoza izvozi v Nemčijo.

Številke jasno prikazujejo, da se gospodarsko sodelovanje EU in ZB po začetku pogovorov ni močno povečalo. Z ekonomskega zornega kota menim, da ZB ni veliko pridobil. Vseeno pa bi vstop v EU državam ZB omogočil gospodarsko širitev in vsekakor večji izvoz in uvoz na področje EU, saj bi se trenutna slika verjetno nekoliko spremenila. Okrepila bi se nacionalna finančna zmogljivost, ki pa je nedvomno eden ključnih faktorjev stabilnosti države.

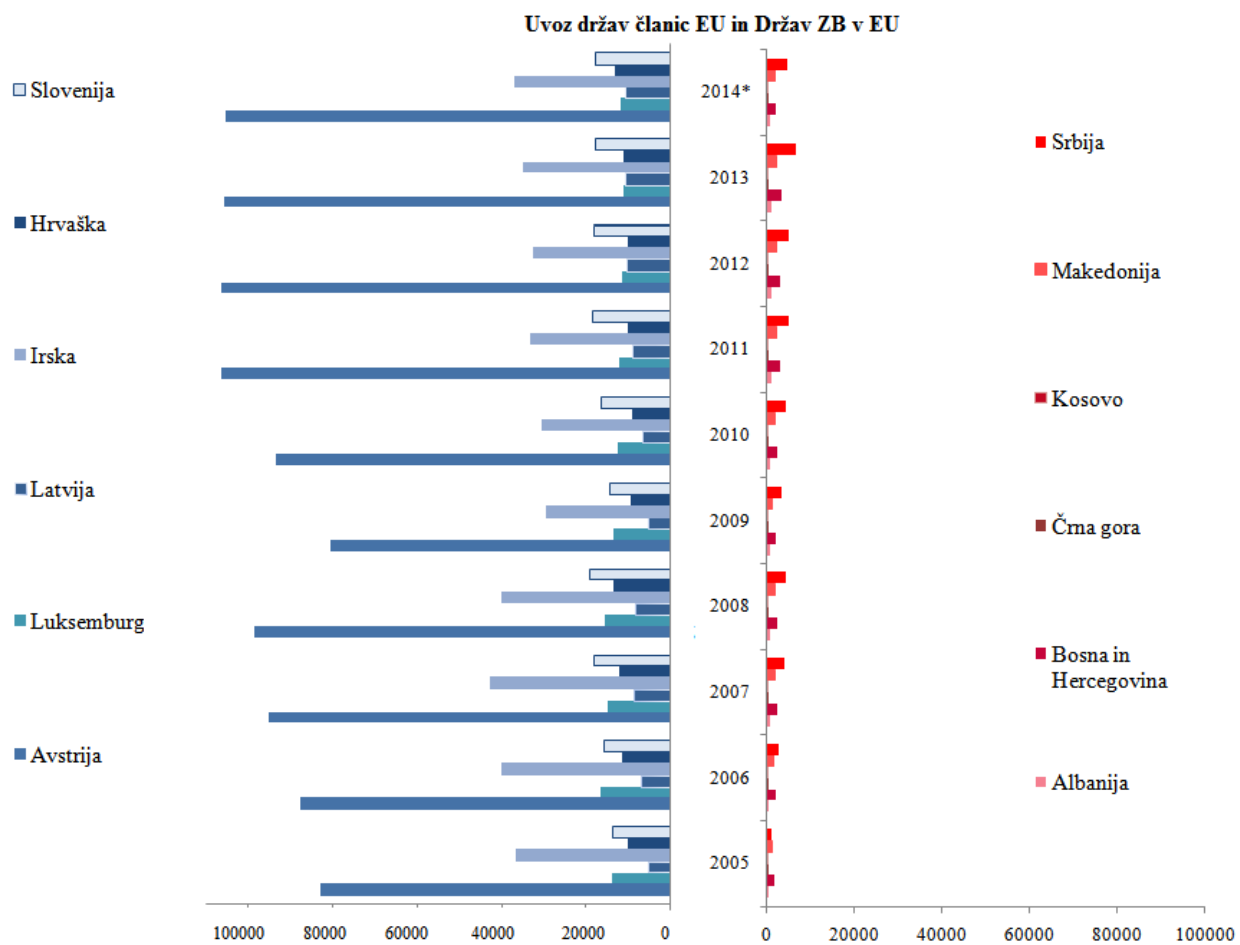
Slika 4.1: Izvoz držav članic EU in držav ZB v EU*

Vir: Lastna slika (podatki, pridobljeni s pomočjo SURSA (2016) in EUROSTATA – Priloga A in lastnih izračunov)

2014*: jan – sept. 2014, razpoložljivi podatki le za polovično obdobje.

Slika 2.2: Uvoz držav članic EU in držav ZB v EU*

Vir: Lastna slika (podatki, pridobljeni s pomočjo SURSA (2016) in EUROSTATATA – Priloga A in lastnih izračunov)

2014*: jan – sept 2014, razpoložljivi podatki le za polovično obdobje.

5 SKLEP

Evropska unija je integracija, katere vodilno načelo je načelo združevanja. Po koncu druge svetovne vojne je vladalo vsesplošno prepričanje, da je nastali nacionalistični ustroj v Evropi treba zatreti. Za dosego tega je nujno spoštovanje verskih in kulturnih razlik, ki so človekova primarna in nedotakljiva pravica, enakost in medsebojno sodelovanje. Rešitev so videli v »enotni evropski državi« oziroma integraciji, ki jo danes poznamo pod imenom Evropska unija. Vendar na prvi pogled ni razumljive razlage, zakaj si EU v tolikšni meri prizadeva, da se zahodni Balkan priključi Evropski uniji. Saj je večina članic EU že kot nacionalnih držav močnih in stabilnih. Odgovor se skriva v preteklosti in ne nazadnje v sami geografski legi Zahodnega Balkana. Balkan se razprostira med dvema popolnoma nasprotujočima svetovoma. Na eni strani je »zahod« na drugi »vzhod«, področje, kjer so se stoletja mešale različne kulture in vere, kjer je še dandanes skoraj povsod zaznati tovrstno nestrpnost in trenja. Zahodni balkan je že v zgodovini veljal za osrčje Evrope, a se ne more znebiti epitete »sod smodnika«. Je regija, ki je utrpela največ posledic na račun političnih in verskih soočenj v času Otomanske vladavine, Avstro-Ogrske, prve in druge svetovne vojne ter vse do danes. Po drugi strani ima Balkan mnogo neizkoriščenih naravnih bogastev.

Treba je omeniti tudi, da ima mnogo svetovno znanih osebnosti svoje korenine ravno na tem področju, osebnosti, ki so močno zaznamovale svet. Nikola Tesla, izumitelj izmeničnega električnega toka, ki je še danes temelj električne energije, Ivo Andrić, književnik, ki je prejel Nobelovo nagrado za književnost za roman *Most na Drini*. Kemik Vladimir Prelog, ki je prav tako prejel Nobelovo nagrado za kemijo, in sicer na področju stereokemije, Rudžer Josip Bošković, vsestranski znanstvenik in tvorec enotnega zakona gravitacije, Paja Jovanović, akademski realist, ki je s svojimi slikami pustil velik pečat v svetu, predvsem v Evropi.

V sodobnem času pa prednjačijo predvsem v športnih dosežkih, npr. teniški prvak Novak Djoković, in pri dosežkih v svetu moderne umetnosti, npr. svetovno znani Emir Kusturica, režiser, ki je prejel že veliko nagrad svetovnega kova.

Socialna in politična razmerja v državi imajo ključni vpliv na zunanjo politiko, zato imajo stabilizacijsko-asociacijski sporazumi veliko vlogo. Cilj teh je torej doseči vsestransko stabilnost balkanske regije in s tem pospeševanje približevanja teh držav Evropski uniji. Interes EU je globalnih razsežnosti. Evropska unija si že od svojih začetkov prizadeva postati svetovna velesila, ki bi bila kos drugim močnim geopolitičnim velesilam kot so Rusija, ZDA, Kitajska. Z geopolitičnima silama Francijo in Nemčijo ima primat na zahodnem delu, a imajo

(delno) zaprto pot na vzhodu ravno zaradi držav ZB. S priključitvijo teh držav EU pridobi natanko to možnost. Bistveni interes je ravnotežje moči, katere merilo ni več le močna vojska, ampak prednjačijo ekonomska in finančna moč in predvsem dobri medsosedski odnosi. Prvo hipotezo sem potrdila saj, EU prek SAS želi uveljaviti svoj geopolitični in strateški cilj, vzajemno pa ZB potrebuje sporazume, če želi v prihodnosti članstvo.

Politična kriza je močno zakoreninjen problem na področju ZB. Kulturna in verska raznovrstnost sta glavni razlog za ideološki razkol, predvsem je prisotna visoka stopnja nacionalizma. Cilj EU, da združi vse Evropejce pod eno t. i. nadržavo, se močno zavrača. Prebivalstvo JV Evrope se boji, da bi bile narodne in verske manjšine pod okriljem EU prisiljene zatreti svojo identiteto. Eno izmed meril uspešnosti stabilizacijsko-asociacijskega procesa je podpora civilne družbe. S tega vidika se SAP kaže kot neuspešen pri BiH (razkol med tremi narodi), Makedoniji (vse bolj prisoten evroskepticizem, razen pri albanskem prebivalstvu) in Srbiji (prav tako vse večje nezaupanje v EU). Albanija, Črna gora in Kosovo pa uživajo večinsko podporo civilne družbe na poti k EU.

Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum (SAS) se je izkazal kot učinkovit za Albanijo. Poročilo Evropskega parlamenta jo je označilo za zgledno kandidatko, saj je uspešna na vseh 5 prednostnih nalogah in je postavila priključitev EU na prvo mesto.

Bosna in Hercegovina zaseda na evropski lestvici eno zadnjih mest po razvitosti, korupciji in spoštovanju človekovih pravic. Vsebuje številne različne pravne sisteme, ki ne dovoljujejo približevanje EU. Čutiti je osovraženost in nestrpnost do soljudi, temelječi na verski in kulturni raznolikosti. V tem letu (2016) je vendarle naredila korak proti EU, ko je vložila prošnjo za članstvo.

Črna gora je edina kandidatka, s katero so bili pogovori ustavljeni. Kljub doslednosti pri izpolnjevanju pogojev je zatajila pri osnovnem načelu, načelu pravne države. Glavni razlog za to je bil spor v črnogorskem političnem vrhu, ki je privedel do odstopa predsednika parlamenta, in sum korumpiranosti samega političnega vrha. Glavno vodilo EU pa je stabilna demokratična država.

Kosovski napredek je v največji meri odvisen od rešitve teritorialnega problema s Srbijo, a realnost je, da s Srbijo nikakor ne najdeta stične točke. Znotraj SAS je Kosovo doseglo mejnik in lahko začne izvajati prednostne naloge.

Makedonija se glede na težave ne razlikuje od svojih sosed. Sooča se s korupcijo, civilno nepodporo, pritiski na medije, visoko stopnjo kriminalitete in vprašanjem politične ureditve.

Nadalje je SAS neučinkovit tudi v primeru Srbije, ki se sooča s številnimi težavami z izpolnjevanjem zahtev EU. Država je znotraj v konstantnem boju med levico in desnico, kar vodi v neenotnost in nazadovanje na poti v EU. Kljub naporom v državi vlada korupcija, kriminaliteta, nestrpnost in seveda kosovsko vprašanje.

Glede na regionalni vidik napredka na področju zunanje trgovine je ZB napredoval minimalno v primerjavi z EU. Glavne države uvoznice in izvoznice so načeloma ostale iste kot pred samim začetkom stabilizacijsko-asociacijskega procesa. Pri vseh šestih državah so te pretežno sosednje države. A kljub temu je zaznati rahel porast skozi analizirano obdobje

Ob analizi trgovinskih tokov posameznih držav ZB sem ugotovila, da je trgovinsko sodelovanje posamične države povezano z ideološkim oziroma verskim sovpadanjem. Makedonsko prebivalstvo se v večini na verski osnovi deklarira kot pravoslavno, prav tako kot Srbija in Grčija, in analiza je pokazala, da sta obe državi eni izmed glavnih trgovinskih partneric. Podobno se izkaže pri blagovni menjavi Srbije, glavni partnerici sta pravoslavni Rusija in BiH (severni del države pripada Republiki Srbski, ki je pravoslaven).

Močno dvomim, da bo regija v bližnji prihodnosti doživela razcvet s pomočjo Evropske unije. Ozračje na Balkanu je močno pod vplivom nedavnih vojnih konfliktov, ki so bili plod medetnične sovražnosti. Kljub naporom političnega vrha držav se civilne moči ne sme zanemariti, in vse kaže, da večinski delež lokalnega prebivalstva le ni pripravljen za vstop v Evropsko unijo. Nedavni dogodki znotraj unije kažejo vse slabšo sliko in zato ta ni več mamljiva za države nečlanice. Evropski krizi ni videti konca. Črni scenarij EU je več kot očiten. Skoraj istočasno jo je prizadel kolapas grške ekonomije, migrantska kriza, teroristični napadi in na zadnje še izstop Anglije, ki je bila gospodarsko zelo pomembna za stabilnost EU. Podoba EU brez ene vodilnih članic kot je bila Anglija je vsekakor začetek konca. Vse vodi v poglobljanje evroskepticizma, ki je že tako ali tako v razmahu. Balkan kot tak ima že dovolj svojih regionalnih težav. Nadalje ljudje ne občutijo izboljšanja življenjskega standarda, temveč nenehni pritisk EU.

6 LITERATURA

1. Bobek Vito in Tjaša Živko. 2002. *Poslovni vodnik po skupni zunanjetrgovinski politiki Evropski unije*. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
2. Cohen, Leonard. 1998. *Bosnias Tribal Gods: The role of Religion in Nationalist Politics*. Atlanta: Scholars Press.
1. De Munter, Andre. 2014a. *Vloga evropskega parlamenta*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060502/04A_FT\(2013\)060502_SL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060502/04A_FT(2013)060502_SL.pdf) (14. februar 2015).
2. --- 2014b. *Kratki vodič po Evropski uniji–2015*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sl/FTU_6.5.2.pdf (5. april 2015).
3. --- 2016. *Zahodni Balkan*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.2.html (30. junij 2016).
3. Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji. 2013. *Srbija i Evropska unija: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*. Dostopno prek: <http://www.europa.rs/srbija-i-evropska-unija.html> (20. julij 2013).
4. Djordjević, Milena. 2006. Damping v *Pravo i privreda*, ur. Djordjević, Milena, 53-88. Beograd: Pravna fakulteta.
5. Dnevnik. 2012. *Črni gori zelena luč za začetek pogajanj z EU ta petek*, 26. junij. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/svet/1042538284> (17. julij 2013).
6. Enciklopedija Britannica. 2009. *Macedonia in 2009*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/place/Macedonia-Year-In-Review-2009> (16. september 2016).
7. --- 2010. *Serbia in 2010*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/place/Serbia-Year-In-Review-2010> (16. september 2016).
8. --- 2016a. *European Monetary Union*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/European-Monetary-Union/images-videos/Map-indicating-which-members-of-the-European-Union-use-the/122303> (16. september 2016).
9. --- 2016b. *Flag of Albania*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Albania> (16. september 2016).

10. --- 2016c. *Flag of Kosovo*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Kosovo> (16. september 2016).
11. --- 2016č. *Flag of Montenegro*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Montenegro> (16. september 2016).
12. --- 2016d. *Flag of Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/topic/flag-of-Bosnia-and-Herzegovina> (16. september 2016).
13. EurActiv Srbija. 2011. *Vladavina prava ključni uslov za napredak Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.rs/eu-i-zapadni-balkan/1310-vladavina-prava-kljuni-uslov-za-napredakcrne-Gore> (17. julij 2013).
14. Eurostat. 2016a. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods/sl (19. marec 2016).
15. --- 2016b. *Extra-EU28 trade, by Member state, total Product: Share of imports by Member State*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tet00055&plugin=1> (16. september 2016).
16. --- 2016c. *Extra-EU28 trade, by Member state, total Product: Share of exports by Member State*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tet00055&language=en> (16. september 2016).
17. --- 2016č. *Extra-EU28 trade, by Member state, total Product: exports in milion of EURO*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tet00055&language=en> (16. september 2016).
18. --- 2016d. *Extra-EU28 trade, by Member state, total Product: imports in milion of EURO*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tet00055&language=en> (16. september 2016).
19. --- 2016e. *Intra-EU28 trade, by Member State, total product*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tet00047&language=en> (16. september 2016).

20. Evropska komisija 2007. *EU v svetu: zunanja politika Evropske unije*. Luksemburg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
21. --- 2012. *Commission staff working document Bosnia and Herzegovina 2012 progress report accompanying the document communication from the Commission to the European parliament and the Council: Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ba_rapport_2012_en.pdf (3. marec 2014).
22. --- 2013. *Serbia: Interactive timeline*. Dostopno prek http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm (20. julij 2013).
23. --- 2014a. *Enlargement: Albania*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/albania/index_en.htm (3. marec 2014).
24. --- 2014b. *Enlargement: Bosnia and Herzegovina*. Dostopno preko: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/bosnia-herzegovina/index_en.htm (3. marec 2014).
25. --- 2014c. *The single market: Government procurement Agreement/WTO*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/rules/gpawto/index_en.htm (3. oktober 2014)
26. --- 2014č. *Public opinion in the European Union*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_publ_en.pdf (23. april 2015).
27. --- 2007. *Global Europe – A Stronger Partnership to Deliver Market Access for European Exporters*. Dostopno prek: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2007/april/tradoc_134591.pdf (3. oktober 2014).
28. --- 2012. Dostopno prek: http://europa.eu/geninfo/legal_notices_en.htm (22. februar 2014).
29. Evropski parlament 2015a. *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 30. aprila 2015 o poročilu o napredku Albanije za leto 2014 (2014/2951(RSP))*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0181+0+DOC+XML+V0//SL&language=EN> (2. maj 2016)

30. --- 2015b. *Kratki vodič po Evropski uniji: Zahodni balkan*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060502/04A_FT\(2013\)060502_SL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060502/04A_FT(2013)060502_SL.pdf) (14. februar 2015).
31. --- 2015c. *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 11. marca 2015 o poročilu o napredku Črne gore za leto 2014 (2014/2947(RSP))*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0063+0+DOC+XML+V0//SL> (2. maj 2016).
32. --- 2016a. *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 4. februarja 2016 o poročilu o Srbiji za leto 2015 (2015/2892(RSP))*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0046+0+DOC+XML+V0//SL> (2. maj 2016).
33. --- 2016b. *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 30. aprila 2015 o poročilu o napredku Bosne in Hercegovine za leto 2014 (2014/2952(RSP))*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0182+0+DOC+XML+V0//SL> (2. maj 2016).
34. Füle, Štefan. 2014. *Politike Evropske unije: Širitev*. Luksemburg: urad za publikacije Evropske unije.
35. Glogovšek, Jože. 1996. *Javne finance*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
36. Gospodarska zbornica Slovenije. 2003. *Skupna zunanjetrgovinska politika do držav Jugovzhodne Evrope*. Dostopno prek: <http://www.gzs.si/slo/panoge/10339> (21. maj 2013).
37. History of Macedonia. 2001-2013. *Dedicated to the 2500 years long history of Macedonia and the Macedonian nation*. Dostopno prek: <http://www.historyofmacedonia.org/MacedonianGreekConflict/conflict.html> (26. april 2015).
38. Human Rights Library. 1995. *Annex 4: Constitution of Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/icty/dayton/daytonannex4.html> (13. marec 2015).
39. Huntington, Samuel P. 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon and Schuster.

40. Izvozno okno 2006. *Pojmi – Sporazum MRA*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Mednarodno_trgovanje/Ukrepi_trgovinske_politke_/Pojmi_30.aspx?print=1 (3. oktober 2014).
41. --- 2010. *Zaščita proizvajalcev – višje uvozne dajatve: Zaščitni ukrepi*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Mednarodno_trgovanje/Ukrepi_trgovinske_politke_/Protidamping_subvencije_in_zascitni_ukrepi_3919.aspx (3. oktober 2014).
42. --- 2013a. *Bosna in Hercegovina: Zunanja trgovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Bosna_in_Hercegovina/Zunanja_trgovina_4057.aspx (15. junij 2013).
43. --- 2013b. *Črna gora: Zunanja trgovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/crna_gora/Zunanja_trgovina_4062.aspx (7. julij 2013).
44. --- 2013c. *Kosovo: Zunanja trgovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Kosovo/Zunanja_trgovina_4137.aspx (16. julij 2013).
45. --- 2013č. *Makedonija: Zunanja trgovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Makedonija/Zunanja_trgovina_4163.aspx (7. julij 2013).
46. --- 2013d. *Predstavitev države: Albanija*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Albanija/Predstavitev_drzave_4227.aspx (16. julij 2013).
47. --- 2013e. *Predstavitev države: Bosna in Hercegovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Bosna_in_Hercegovina/Predstavitev_drzave_4304.aspx (13. julij 2013).
48. --- 2013f. *Predstavitev države: Črna gora*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/crna_gora/Predstavitev_drzave_4061.aspx (15. julij 2013).
49. --- 2013g. *Predstavitev države: Kosovo*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Kosovo/Predstavitev_drzave_4319.aspx (16. julij 2013).

50. --- 2013h. *Predstavitev države: Makedonija*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Makedonija/Predstavitev_drzave_4271.aspx (15. junij 2013).
51. --- 2013i. *Predstavitev države: Srbija*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Srbija/Predstavitev_drzave_4247.aspx (13. junij 2013).
52. --- 2013j. *Srbija: Zunanja trgovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Srbija/Zunanja_trgovina_4209.aspx (13. junij 2013).
53. --- 2013k: *Albanija: Zunanja trgovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Albanija/Zunanja_trgovina_4017.aspx (16. julij 2013).
54. Jedličková, Kristýna in Elfriede Bierbrauer, Evropski parlament. 2016. *Evropska unija i njezini trgovinski partneri*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.1.html (30. junij 2015).
55. Koleča, Sabina. 2010. Vpliv globalne krize na zunanjetrgovinske tokove. *Management* 5 (3): 211–224.
56. Madžar, Lidija. 2016. *Poslovanje sa Evropskom unijom: Spoljnotrgovinska politika EU (European Union Trade Policy)*. Dostopno prek: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZP75soJvFFwJ:www.vps.ns.ac.rs/Materijal/mat14575.doc+&cd=6&hl=sl&ct=clnk&gl=si> (5. avgust 2016).
57. Memešević, Tija v Puhalo Srdjan. 2011. *Na putu ka Evropskoj uniji: Slučaj Kosovo*. Banja Luka: Pro educa.
58. Milardović, Andjelko. 2009. *Zapadni balkon (Fragmenti o ideologiji i politici Zapada)*. Zagreb: Pan liber.
59. Ministrstvo za Evropske Integracije Republike Kosovo. 2012. *Vizna Liberalizacija*. Dostopno prek: <http://www.visalib.info/sr> (20. julij 2013).
60. Mujagić, Nermina v Puhalo Srdjan. 2011. *Na putu ka Evropskoj uniji: Evropska unija i gradjani Bosne i Hercegovine izmedju univerzalnog i etničkog*. Banja Luka: Pro educa.

61. Petković, Ranko. 1978. *Balkan: ni »bure baruta« ni »zona mira«*. Zagreb: Globus.
62. Portal EUABC.com. 2003. *Stabilizacijsko-pridružitveni proces*. Dostopno prek: <http://sl.euabc.com/word/867> (14. januar 2015).
63. Puhalo, Srdjan in Dalibor Miholjčić. 2011. *Na putu ka Evropskoj uniji: Društveni ciljevi, stavovi, znanje i strahovi gradjana Bosne i Hercegovine prema Evropskoj uniji*. Banja Luka: Pro educa.
64. SURS. 2016. *Izvoz in uvoz po državah, Slovenija, kumulativni podatki*. Dostopno prek: http://pxweb.stat.si/sistat/MainTable/tbl_2401722 (16. september 2016).
65. Svet Evropske unije. 2006. *Legislative acts and other instruments: Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Albania, of the other part*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/albania/st08164.06_en.pdf (3. marec 2014).
66. Visalib. 2014. Dostopno prek: <http://www.visalib.info/sr> (16. julij 2016).
67. Volk, Tina. 2010. *Agriculture in the Western Balkan countries*. Halle (Saale): IAMO.
68. World Trade Organization. 2014. *Agreement on Government Procurement: What is GPA?* Dostopno prek: http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_gpa_e.htm (3. oktober 2014).

PRILOGE

Priloga A: Primerjava izvoza držav ZB in članic EU (v mio EUR)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Albanija	1395	1564	1855	2203	2121	2187	2333	2444	2327	1573
Bosna in Hercegovina	3886	3922	4420	5209	3983	4202	4746	4830	4777	3282
Črna gora	281	520	833	1135	693	715	786	893	912	754
Kosovo	156	277	424	533	624	6841	736	714	7239	465
Makedonija	1634	1899	2171	2643	2170	2532	3038	3372	3397	2462
Srbija	2627	5802	8492	9517	6987	7777	9016	9659	9927	6779
Avstrija	27087	31224	31224	32669	26688	31929	36519	38834	39452	39774
Bolgarija	3553	4416	5166	5959	4035	6010	7576	8533	8921	10782
Estonija	4849	5066	5645	5938	4511	5998	7958	8264	8725	8737
Litva	6237	7175	8111	9703	7592	9554	12371	13955	13612	13358
Luksemburg	13756	16380	14694	15457	13361	12493	12025	11576	11256	11945
Latvija	3178	3555	4397	4731	3737	4839	6227	6983	7236	7508
Irska	31880	31732	32368	31737	32210	36802	38142	37311	37109	38630
Hrvaška	4475	5307	5430	5842	4548	5439	5736	5602	5899	6618

2014*: jan – sept 2014

**za primerjavo sem vzela tiste države članice EU, ki so primerljive državam ZB glede na število prebivalstva

Priloga B: Primerjava uvoza držav ZB in članic EU (v mio EUR)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Albanija	418	498	631	681	895	895	946	1118	1234	833
Bosna in Hercegovina	1697	2202	2368	2493	1934	2488	2951	2991	3244	2197
Črna gora	86	293	352	276	172	185	225	298	188	210
Kosovo	11	28	47	86	78	149	140	124	125	69
Makedonija	1134	1447	2019	1949	1321	1852	2281	2110	2386	1931
Srbija	1184	2843	3896	4302	3410	4316	5111	5053	6588	4684
Avstrija	8295 4	8773 1	9505 3	9856 8	8043 8	9350 6	10636 7	10627 4	10572 3	10524 6
Bolgarija	7855	9472	1285 9	1429 2	1015 5	1129 2	13926	14960	15423	16121
Estonija	6280	7976	8995	8697	5844	7396	9585	10725	11393	11227
Litva	7437	9687	1218 0	1217 4	7757	9994	12955	14345	15809	16982
Luksemburg	1315 9	1525 0	1507 1	1632 9	1297 1	1522 8	16911	16549	16053	16110
Latvija	5268	7040	8667	8292	5311	6714	9087	10484	10762	10718
Irska	3676 4	3989 5	4280 4	3991 3	2946 1	3063 0	33259	32681	34991	36874
Hrvaška	1015 2	1148 9	1219 8	1335 0	9544	9110	10065	10134	11090	13071

2014*: jan – sept 2014

**za primerjavo sem vzela tiste države članice EU, ki so primerljive državam ZB glede na število prebivalstva

Priloga C: Intervju

Intervju

Prosim Vas, če lahko odgovorite na spodnja vprašanja. Vaši odgovori bodo v veliko pomoč in bodo uporabljeni izključno v študijske namene diplomske naloge *Zahodni Balkan na poti v Evropsko unijo: stabilizacijsko-pridružitveni procesi*, ki temelji predvsem na analizi zunanjetrgovinske politike.

VPRAŠANJA:

1. *Ekonomski razlogi za vstop Makedonije v Evropsko unijo?*

- Veča konkurentnost kompanija,
- kontrola u pogledu vladanja prava i demokratije,
- sprečavanje korupcije,
- uvečavanja od jednogodišnjeg na tro i četirigodišnjeg plana budžeta države,
- pare moraju da idu za dobro svih gradjana države,
- primena zakona , ne samo njihovo postojanje,
- veći potik za poljoprivredu,
- veća otvorenost za privatne kompanije i stranske investicije,
- slobodni pristup do svih evropskih fondova i pomoči...

2. *Kakšni so odnosi Makedonije z drugimi državami Zahodnega Balkana (ZB – poleg Makedonije še Albanija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo⁹ in Srbija)? Na katerih področjih je sodelovanje najmočnejše in na katerih je najšibkejše (gospodarstvo, politika, etnična in verska strpnost itd.)?*

⁹ Zaradi teritorialnega konflikta med Srbijo in še ne povsem uradno priznanim Kosovom s strani nekaterih držav in Združenih narodov, Vam prepuščam, da Kosovo pri odgovoru vključite ali izključite po lastni presoji.

- Suradnja je dobra, radi se na tome da bude i veća ... na primer, Kosovo najviše izvozi
- Koriste se povoljnosti CEFTA, a radi se intenzivno i na prekogranične projekte preko korišćenja IPA fondova.
- inicijativa je da se zajedno sa susedima nastupi na trecem trzistu, kako i da se lokalno uveća mogućnost za predstavljanja ovog regiona kao interesantna turistička destinacija,
- najveća je ekonomska suradnja

3. Kateri ekonomski razlogi Evropske unije so po Vašem mnenju poglavitni v Makedoniji?

Nisam baš sigurna da su ekonomski razlozi glavni da bi EU prohvatila Mk, verujem da su više strateški i geopolitički ...

4. Ali je Makedonija napredovala, odkar je začela izvajati stabilizacijsko-pridružitvene procese (SAP)?

MK je bila prva zemlja koja je potpisala ovaj dogovor, samim tim i uspešno radi na sva područja koja obuhvata i naravno da je napredovala posebno na polju transportne i energetske povezanosti u regionu, kao i u deli smanjena korupcije i sredživanju sudstva (oficijalni komentari, ne i licno mišljenje...)

5. Podatki o uvozu in izvozu Makedonije pred začetkom sodelovanja z EU in po njem?

Naravno je sve veća trgovska razmena, jer podatki za 2013 pokazuju da je naš izvoz oko 72 % prema članicama EU, a ostatak prema državama ZB, a sto se tiče uvoza, preko 50 % je iz članice EU ...

- primer: od 2000-te godine kaj je bilo oko 15 članica u EU, do 2010 kad je bilo 25 članica u EU, izvoz se uvećao za približno 3 puta a uvoz za čak 4,5 puta..

6. Ali mislite, da je cilj EU pravzaprav uveljavljanje njenih lastnih interesov na teritorijih ZB in ne toliko pomoč samim državam ZB?

Cilj EU nije jedan, oni imaju i politički i ekonomski i geopolitički interes... sto se pomoci tiče, oni se ipak ogradžuju od toga da daju novac tamo gde nemaju benefit... - kao članice EU, sve države imaju monitoring i kontrolu i sankcije i dozvole iz više

instance, ne samo na nivou pojedinačne države ... dali članstvo znači veća sloboda ili ne, to mogu samo da odgovore članice...

7. Kakšna je po Vašem mnenju prihodnost Makedonije na poti k EU? Ali jo v bližnji prihodnosti vidite kot enakopravno članico EU?

I pored svog napretka u reformama, ima još puno toga što treba da se promeni u samoj državi, da bi mogla da bude istopravna članica EU, na primer:

- kapacitet proizvodnje, i pored kvaliteta proizvoda, ne bi mogla da postigne kvantitet
- još uvek imamo vizni režim,
- veliki % nezaposlenosti,
- prosečna plata je deset puta manja od EU,
- više ćemo tražiti finansijsku pomoć nego što možemo da je ponudimo,
- infrastruktura se poboljšava, ali je daleko od EU standarde,
- vozni park u MK je još uvek star, a EU ima visoke standarde u pogledu prevoza
- nizak procenat studentske razmene, visoke cene telefonskih usluga...
- i naravno, nerešeni spor sa imenom države...

8. Ko/će Makedonija postane članica EU, bo/bi imela po Vašem mnenju še naprej status tretje države? Mislite, da jo bodo/bi jo stare članice sprejele kot eno izmed enakovrednih?

Prijem u EU je politička odluka, to svi znaju... u kojoj fazi razvoja je sad MK, ona će više trebati pomoći nego što može ponuditi bilo-stš ... u EU trebalo bi da su sviramnorpavni, ali MK bi startovala kao zemja u razvoju, pa samim tim kad nekome daješ pomoć, nikako nije ramnopravan...članice se sada bore za veći standard, a mi bi se "borili" za osnovna prava ... (odgovor povezan sa 7. pitanjem).

Najlepša hvala za Vaš prispevek in čas.

Dijana Nježić